

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı

AZERBAIJAN CUMHURİYETİ VE RUSYA FEDERASYONU HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Mikayil MURADOV

Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

AZERBAIJAN CUMHURİYETİ VE RUSYA FEDERASYONU HÜKÜMET
SİSTEMİ

Mikayil MURADOV

Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

KABUL VE ONAY

Mikayil Muradov tarafından hazırlanan ‘‘Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu Hükümet Sistemleri’’ başlıklı bu çalışma, 05.12.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İ m z a

Doç. Dr. Mayrambek OROZOBAYEV (Başkan)

İ m z a

Doç. Dr. Ali YILDIRIM

İ m z a

Dr.   r. Üyesi Kutay ÜSTÜN (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen   retim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa şENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (Kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

05/12/2022

İmza

Mikayil MURADOV

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanım **Dr.Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

İmza

Mikayıl MURADOV

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada bana yön veren ve tezimin oluşmasında büyük emeği olan hiçbir zaman desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Kutay Üstün'e, her zaman yanımda duran ailem ve kardeşim Rza'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

MURADOV, Mikayil. *Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu Hükümet Sistemi*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2022.

Bu tezde 1993 yılında kabul edilen Rusya Federasyonu ve 1995 yılında referandum yoluyla kabul edilen Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasaları dikkate alınarak her iki ülkenin hükümet sistemleri araştırılmıştır. Günümüzde Anayasa Hukuku hükümet sistemlerini üç kategoride incelemektedir. Bunlar başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve yarı başkanlık sistemidir. Ancak son yıllarda başkanlık ve parlamenter sistem arasında benzerliği olan başkanlık konumu için yeni bir dördüncü kategori oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada aynı coğrafyanın iki ülkesi olan ve yıllarca SSCB’de aynı sistemle yönetilen iki devletin bağımsızlık sonrası kabul ettikleri hükümet sistemleri tanımlanmaya çalışılmıştır. Her iki ülke her ne kadar farklı sistemler benimsemiş olsalar da yönetim şekillerinde benzerlikler ve farklılıklar araştırılmıştır. Bu ülkelerin sistemlerinde başkanlık makamının daha önemli konumda olduğu görülmüştür. Dolayısıyla hükümet sistemlerinin Başkanlık, Parlamenter, Yarı Başkanlık ya da dördüncü kategori olan hiper başkanlık, süper başkanlık ve karma hibrit sistemlerden hangisine tekabül ettiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler:

Kuvvetler Ayrılığı, Başkanlık, Parlamenter, Yarı Başkanlık Sistemi, Azerbaycan, Rusya.

ABSTRACT

MURADOV, Mikayil. *Azerbaijan Republic and Russian Federation Government Systems*, Master's Thesis, Ardahan, 2022.

In this thesis, the government systems of both countries were investigated, taking into account the Constitutions of the Russian Federation, which was adopted in 1993, and of the Republic of Azerbaijan, which was adopted through a referendum in 1995. Today, Constitutional Law examines government systems in three categories. These are the presidential system, the parliamentary system and the semi-presidential system. However, in recent years, a new fourth category has been tried to be created for the presidential position, which is similar to the presidential and parliamentary system. In this study, the government systems adopted by the two states of the same geography, which were ruled by the same system in the USSR for years, were tried to be defined. Although both countries have adopted different systems, similarities and differences in management styles have been investigated. It is aimed to reveal that the systems in which the presidential office is seen to be more important in the systems of these countries are Presidency, Parliamentary, Semi-Presidential or the fourth category, hyper-presidential, super-presidential and mixed hybrid systems.

Keywords :

Separation of Powers, Presidency, Parliamentary, Semi-Presidential System, Azerbaijan, Russia.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	
ETİK BEYAN	
TEŞEKKÜR.....	
ÖZET.....	5
ABSTRACT	6
İÇİNDEKİLER.....	7
ÖN SÖZ.....	11
GİRİŞ	12
1. BÖLÜM.....	14
KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ ve HÜKÜMET SİSTEMLERİ.....	14
1.1. KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ.....	14
1.2. BAŞKANLIK SİSTEMİ.....	15
1.2.1 Yürütme Organı (Başkan'ın) Seçimi	16
1.2.2. Yürütme Organının Yapısı ve Görevleri	16
1.2.3. Yasama Organının Seçimi	17
1.2.4. Yasama Organının Görevleri	18
1.2.5. Yargı Organı.....	20
1.2.6. Başkanlık Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları	20
1.3. PARLAMENTER SİSTEM.....	21
1.3.1. Yürütme Organının Yapısı ve Göreve Gelişi.....	21
1.3.2. Yasama Organı	23
1.3.3. Parlamenter Sistemin Avantajları ve Dezavantajları.....	23
1.3.4. Parlamenter ve Başkanlık Sisteminin Farkları	25
1.4. YARI-BAŞKANLIK SİSTEMİ	25
1.4.1. Fransa'da Yarı-Başkanlık Sistemi.....	27
1.4.2. Yasama Organı	27

1.4.3. Yürütme Organı.....	28
1.4.4. Yarı-Başkanlık Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları	30
2.BÖLÜM.....	31
SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ TARİHİ	31
2.1. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ KURULMA SÜRECİ	31
2.1.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Yönetim Şekli	32
2.1.3. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Dağılma Süreci	34
3. BÖLÜM.....	38
AZERBAYCAN CUMHURİYETİ BAŞKANLIK SİSTEMİ	38
3.1. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ ANAYASA ÇALIŞMALARI	38
3.2. YÜRÜTME ORGANI.....	39
3.2.1. Cumhurbaşkanı'nın Görev ve Yetkileri.....	41
3.2.2. Yürütme Organının İkinci Kanadı: Kabine.....	43
3.2.3. Cumhurbaşkanı Vekili Vice President)	44
3.3. AZERBAYCAN CUMHURİYETİ YASAMA ORGANI	45
3.3.1. Milli Meclisin Seçimi Yapısı ve Çalışma Sistemi.....	45
3.3.2. Milli Meclisin Onay Vermesi ve Çözmesi Gereken Konular	47
3.4. Yargı Sistemi	48
3.4.2. Azerbaycan Cumhuriyeti Ali ve Apellyasiya Mahkemesi.....	52
3.5. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Tarihi	53
3.5.1. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yönetim Şekli	54
3.5.2. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Hukuki Statüsü	55
4. BÖLÜM.....	57
RUSYA FEDERASYONU: YARI BAŞKANLIK SİSTEMİ.....	57
4.1. RUSYA FEDERASYONU HAKKINDA GENEL BİLGİLER	57
4.2. RUSYA FEDERASYONU YÜRÜTME ORGANI: CUMHURBAŞKANI.....	57
4.2.1. Cumhurbaşkanı'nın Seçimi	58
4.2.2. Yürütme Organın Görev ve Yetkileri	59
4.2.3. Yürütme Organının (Cumhurbaşkanı'nın) Cezai Sorumluluğu	60
4.2.4. Yürütme Organının İkinci Kanadı: Hükümet	60
4.3. RUSYA FEDERASYONU YASAMA ORGANI	62

4.3.1. Yasama Organı (Üst ve Alt Meclis)	62
4.3.3. Yasama Organının Çalışma Sistemi	63
4.4. YARGI Organı	64
4.4.1. Anayasa Mahkemesi	65
4.4.2. Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi ve Başsavcı (Prokuror)	66
4.4.3. Rusya Federasyonu Referandum (2020)	67
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	73
EK 1. Etik Komisyon Muafiyet Formu	79
EK 2. Orijinallik Raporu Formu	80
ÖZ GEÇMİŞ	81

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSC	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
BM	Birleşmiş Milletler
vb.	ve benzeri

ÖN SÖZ

“Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu Hükümet Sistemleri” adı altında yapılan bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmada amaç bu iki ülke arasında benzer ve farklı yönleri ortaya koymak olmuştur. Çalışmada literatür taraması tekniği kullanılmış, ayrıca konuyla alakalı olan kitap, dergi, makale ve internet sitelerinden faydalanılmıştır.

GİRİŞ

Bu çalışma kuvvetler ayrılığı teorisini esas alarak Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu hükümet sistemlerinin karşılaştırılmasını yapmaya çalışılmıştır. Birçok çalışmalar da iki ülkenin sistemleri ayrı ayrı incelenmiş lakin karşılaştırmalı olarak incelenmemiştir. Çalışmanın amacı Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu hükümet sistemlerini araştırmak benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaktır. Dünyada kabul gören Anayasa Hukuku alanında iki ana akım hükümet sistemi mevcuttur. Bunlar başkanlık sistemi ve parlamenter sistemdir. Zaman içerisinde, 1950'li yıllarda, bu iki sistemin karışımı olarak kabul edilen yarı başkanlık sistemi literatüre dahil olmuştur. Başkanlık sistemi denildiği zaman akla ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. Parlamenter sistem ise İngiltere de ortaya çıkmıştır. Bu iki sistemin türevi olarak kabul edilen Yarı Başkanlık sistemi ise Fransa da ortaya çıkmış ve uygulamaya konulmuştur. Bazı devletler de bu hükümet sistemleri kabul edilmiş ancak bu sistemlere kendilerine özgü ilaveler de bulunmuşlardır. Bunun nedeni olarak ise bu sistemlerde görülen bazı tehlikeler ya da tarihsel nedenler gösterilmiştir. Bunun sonucunda ise ortaya hibrit sistemler çıkmıştır. Bu sistemleri ne başkanlık ne de parlamenter sistem olarak adlandırmak mümkün değildir. Başkanlık sisteminin değiştirilmiş hali olan bu sistemler genellikle literatür de başkancı sistem, süper başkanlık sistemi, hiper başkanlık sistemi olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Bu sistemler de yarı başkanlık sistemi gibi demokrasi ve anayasacılık bakımından mütemadiyen eleştiri alan sistemlerdir. Çalışmada bahsi geçen iki devletten biri olan Azerbaycan Cumhuriyeti'nde başkanlık sistemini, diğer devlet olan Rusya Federasyonu ise yarı başkanlık sistemini kabul etmiştir. Her iki ülkenin Anayasalarına bakıldığı zaman Azerbaycan Cumhuriyeti'nde başkanlık sisteminin saf başkanlık sistemi olarak değil kendine özgü ilavelerle benimsendiği görülmektedir. Saf Başkanlık sisteminden farklı olarak bu sistemde, Cumhurbaşkanı çok geniş yetkilere sahiptir. Buna karşın parlamentonun yetkileri daha kısıtlıdır. Bu durumun fren denge mekanizması açısından sorunlara neden olduğu çalışmalar da ortaya konulmuştur. Rusya Federasyonu Fransız yarı başkanlık sistemini kabul etmiş ama uygulamada birçok değişikliklere gidilmiştir. Burada da Cumhurbaşkanı parlamento ya nazaran daha geniş yetki alanına sahiptir. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurularak her iki devletin sistemleri

kuvvetler ayrılığı teorisi çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmış ve her iki devletin hükümet sistemlerinin benzer ve farklı yönleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışma her iki ülkenin sistemlerini adlandırmayı benzer ve farklılıkları ortaya koyma iddiasındadır. Bu nedenle çalışma bir ana hipotez etrafında şekillenen birden çok hipotezi barındırmaktadır. Çalışmamızın temel hipotezleri şudur:

Hipotez (1): Her iki ülkenin bağımsızlık sonrası kabul ettiği sistemler kuvvetler ayrılığı teorisine göre Azerbaycan Cumhuriyetinde Başkanlık Sistemi Rusya Federasyonu'nda Yarı Başkanlık Sistemidir.

Hipotez (2): Her iki ülkenin hükümet sistemleri değişikliklerle kendine has bir hal almıştır ve tek başlı karma hükümet sistemi veya süper başkanlık sistemidir.

Hipotez (3): Her iki ülkenin hükümet sistemleri her ne kadar farklı kabul edilmiş olsa da birbirine benzerdir.

Hipotez (3.a): her iki ülkenin hükümet sistemleri farklıdır ve birbirine benzerlikleri bulunamamaktadır.

Çalışmamızın kapsamı, amacı, hipotezi dikkate alındığı zaman kapsam ve sınırlılık açısından geniş tutulmamalıdır. Bu çalışmada sadece iki ülke örneği olduğundan her iki ülkenin anayasaları incelenmek suretiyle hükümet sistemlerini tespit etmek mümkün olacaktır. Her iki ülkenin anayasaları çalışmamızda belirli etken olmuş olsa da kuvvetler ayrılığı teorisi çalışmamızın hipotezlerinin cevaplanmasında önemli faktörlerden bir tanesidir.

Bu tezin çalışma planında birden çok plan yapılabilirdi. Hipotezler birbiriyle bağlantılı olduğu için hipotezlerin cevabı sonuç kısmında belirtilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde Hükümet sistemleri incelenmiştir. Başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve yarı başkanlık sistemlerinin ortaya çıkma tarihi, özellikleri, avantajları ve dezavantajları incelenmiştir. İkinci bölümde her iki ülkenin bağımsızlıklarını ilan etmeden önceki dönemde Sovyetler Birliği dahilinde olduğundan SSCB'ye yer verilmiştir. SSCB'nin kurulması, yönetim şekli ve dağılma süreci ikinci bölümde açıklanmıştır. Üçüncü bölüm Azerbaycan Cumhuriyetini kapsamaktadır. Bu bölümde ülkede yürütme, yasama ve yargı kuvvetlerine yer verilmiş ayrıca Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti tarihi yönetim şekline değinilmiştir. Dördüncü Bölümde ise Rusya Federasyonu yürütme, yasama, yargı kuvvetleri araştırılmıştır. Son olarak sonuç kısmında hipotezlerimizin cevabı yer almıştır.

1. BÖLÜM

KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ ve HÜKÜMET SİSTEMLERİ

1.1.KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ

Kuvvetler ayrılığı ilkesi artık demokratik anayasal yönetimin tartışılmaz temel bir unsuru olarak kabul edilmektedir. İktidardakilerin güçlerini sınırlandırma ihtiyacından doğan bu ilkenin tarihsel gelişim süreci ilk çağlardan itibaren başlamaktadır. Ancak kuvvetler ayrılığı kavramının bugünkü anlamıyla kökleri büyük ölçüde İngiliz filozof Locke ve Fransız düşünür Montesquieu'nün çalışmalarına dayanmaktadır

John Locke da liberal özgürlüğe dayalı siyaset anlayışını ifade etmek için insan unsurunun ve doğal yaşamın özelliklerini kullanır. Locke 'a göre insan sosyal bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu nedenle birey doğal olarak toplum içinde yaşamak zorundadır. Toplum içinde yaşayan sosyal bir varlık olarak, bir kişi olarak doğası gereği eşitlikçi ve özgürdür. İnsanlar bu doğal yaşam durumundan kendi istekleriyle, başkalarının izni olmadan ayrılarak siyasi otoriteye boyun eğmeyi kabul ettiler. (Özkan Duvan, 2019, s. 35-60).

Locke, yasama ve yürütme erklerinin birbirinden ayrılmasını vurgulamış, ancak yargıyı, yürütme erkinin bir tür uzantısı olarak değerlendirmiştir. Montesquieu tarafından geliştirilen yaklaşımın aksine, Locke için hukuk sistemi belirsiz bir karaktere sahiptir. Öte yandan yasama ve yürütme erki arasındaki fark, yasa koyucu ve yürütmenin ayrı kişiler olduğu düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Locke 'un yasama ve yürütme erklerinin ayrılığına odaklanan siyaset felsefesinde ifade edilen kuvvetler ayrılığı, özünde bireysel hak ve özgürlüklerin devlete karşı daha iyi korunmasını sağlayan bir mekanizmadır. Kuvvetler ayrılığına dikkat çekse de aklında bugünkü anlamıyla bir denge-denetim sistemine dayalı üçlü kuvvetler ayrılığı fikri yoktur. Locke 'un kuvvetler ayrılığı teorisinin bir diğer özelliği de yürütmenin ve federatif gücün yasama organına bağlı olmasıdır. “Hükümet Üzerine İkinci İncelemenin” “Yasama İktidarının Kapsamı Üzerine” başlıklı bölümünde devletlerin kurulması için gerekli olan müspet hukukun birinci dereceden, yasama gücünü kuran yasa olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle yasama yetkisi üstündür ve yasama yetkisini kullananlar kolayca değiştirilemez. Diğer yetkileri kullanan makamlar da kanun koyucuya uymakla yükümlüdür. Locke'un yargıyı, yürütmenin bir parçası olarak

tanımlaması, yasama, yürütme ve federal erkler üçlüsüne bölünmüş olması, kuvvetler ayrılığı ilkesini tam olarak ön planda tutmaması, onun kuvvetler ayrılığı anlayışına katkıda bulunmasına yol açmıştır (Locke, 2007).

Belirtilenlerden anlaşılacağı üzere Locke kuvvetler ayrılığında modern anlamda bahsetmemiştir. Ancak kuvvetleri yine üçe ayırmıştır. Yürütme, yasama ve federatif erk. Federatif erk olarak tanımlanan bu kuvvet günümüz kuvvetler ayrılığı teorisinde yargı erki ile eşdeğerdir. Bu erki Locke savaş ve barış ortamında insanların hakkını savunan güç olarak tanımlamıştır. Locke'un düşüncesine göre yürütme erki ve federatif erk yasama kuvvetine bağlı olmalıdır. Bu kuvvetler içerisinden ise bir tek yasama kuvveti denetlenmelidir. Bu fikri savunma nedenini ise şu şekilde açıklamıştır: *“ Yasama erkini elinde tutan güç, diğer erklerle öncülük eder, bu güç denetlenmez ise yürütme ve federatif erki ele geçire bilir. Bu zaman güç tek elde toplanır”*.

Locke 'un düşüncesine göre yasama erkini yürütme ve federatif erk frenlemelidir. Bu görüş modern kuvvetler ayrılığı teorisinde bulunan fren denge mekanizmasının temeli olmuştur (Locke, 2007).

Montesquieu 1748 yılında yayınladığı yasaların ruhu adlı eserinde kuvvetler ayrılığı teorisini üç erk olarak ele almıştır. Bu erkler yürütme, yasama ve yargı erkleridir. Bunu yapma amacını ise iktidarı dengelemek olarak açıklamıştır. Bu kuvvetlerden yasama ve yürütme erkini bir iktidarın kullanması halinde mutlak iktidarın ortaya çıkacağını söylemiştir. Montesquieu yasaların bulunduğu toplumda bireylerin yasalara uygun olan her şeyi isteyebileceğini , uygun olmayan bir şeyi ise istemeyeceğini söylemiştir. Eğer bir iktidar elindeki gücü kötü yönde kullanmıyorsa o toplumda özgürlüğün olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Montesquieu'nün bu görüşleri Fransız devrimine etki etmiştir.

Sonuç olarak kuvvetler ayrılığı teorisinin temelini J. Locke koymuş, günümüz modern halini ise Montesquieu kazandırmıştır. Ortaya koyulan bu teoriler çağdaş demokrasi bakımından büyük önem taşımaktadır (Montesquieu, 2009).

1.2.BAŞKANLIK SİSTEMİ

Başkanlık Sistemi deyince akla ilk gelen ülke Amerika Birleşik Devletleridir. 1787 Anayasa'sı ile kabul edilen Başkanlık sistemi, Meksika, Venezuela, Arjantin, Ekvator ve Kolombiya gibi Latin Amerika ülkeleri tarafından da benimsenmiş ve uygulanmaya

başlamıştır (Özdemir , 2019). Başkanlık sistemi, halk tarafından seçilen bir kişiye devleti yönetme yetkisinin verilmesidir. Başkanı halk doğrudan seçer. Bu sistemde yasama ve yürütme arasında keskin bir biçimde ayrım vardır (Yayman, 2016). Yasama ve yürütme organları birbirinden mutlak bir şekilde ayrılarak, birbirlerinden bağımsızdır (Gözler, 2019) Başkanlık sisteminde, Başkan, görev süresi dolmadan, meclis tarafından güvensizlik oyu ile düşürülemediği gibi Başkan'ın da meclisi feshetme yetkisi yoktur (Ekinci, 2020)

1.2.1 Yürütme Organı (Başkan'ın) Seçimi

Birleşik Devletler Anayasa'sına göre Amerika'da oy kullanmak zorunlu değildir. Oy kullanmak isteyen vatandaşlar, seçimden önce kayıt yaptırırlar (Çelik, 2016). Başkan seçilebilmek için on dört yıldan beri Amerika vatandaşı olmak ve en az otuz beş yaşında olmak gerekmektedir. Başkan ve yardımcısı dolaylı olarak genel bir oylama ile seçilir. Seçmenler, Başkan'ı seçecek ikinci seçmenleri yani Seçiciler Kurulu'nu "Başkan seçim koleji"(Electoral Collage) için oy kullanır. İkinci seçmenlerin oylarıyla Başkan ve yardımcısını seçerler (Çam, 2000).

Bir başka ifadeyle, siyasi partiler, Başkan ve yardımcısını belirler ve Federe Devletlerde bulunan delegelerini yani ikinci seçmenlerini, bu ikinci seçmenler ise Federal Genel Kurul'da Başkan adaylarını belirlerler. Adaylar belli olduktan sonra seçmenler Başkan'ı seçecek delegeleri yani Seçiciler Kurulu'nu (Electoral Collage) seçerler. Seçimler dört yılda bir Kasım ayının ilk salı günü yapılır. ABD'de Başkan halk tarafından doğrudan seçilmese de halk tarafından seçildiği görüşü vardır. Seçilmiş Başkan görevine Ocak ayında başlar (Özdemir , 2019).

1.2.2. Yürütme Organının Yapısı ve Görevleri

ABD Başkanı, yasama organının bir üyesi değildir ve Anayasaya göre başkomutan olan Başkan, Senatonun üçte ikisinin onay vermesiyle antlaşmalar yapma yetkisine sahiptir. Başkanın sadece bir yardımcısı vardır. Sert kuvvetler ayrılığına dayanarak herhangi bir yasa taslağı hazırlayıp kongrede yani mecliste sunamaz. Buna istinaden yaptığı konuşmalar ile istediği kanunlar ile alakalı kongreyi yönlendirmektedir (Özdemir , 2019)

Yürütme organının görevleri Anayasa'nın ikinci maddesinde belirtilmiştir. Başkan ve yardımcılarının görev süreleri dört yıldır. Başkan ikinci kez seçilebilir. Başkanın ayrıca yetkileri şöyle sıralanmıştır:

1. Belirli zamanlarda kongreye yani meclise bilgi vererek, önlem alınması gereken konularda onların görüşlerini almak,
2. Olağanüstü hallerde meclisi toplantıya çağırarak,
3. Önemli kamu görevlilerini atamak, (Büyükelçi, Konsolos ve Yüksek Mahkeme Yargıçları)
4. Yasaların uygulanmasını gözetlemektir (Aykaç & Durgun, 2015).

Başkana yardımcı olmak için oluşturulan Bakanlar Kurulu, Kongre (meclis) dışından yani Başkan tarafından atanır ve Başkana karşı sorumlu olup, onun sekreteri gibi çalışır. Bu açıdan Başkanın politikalarının belirlemekten ziyade uygulamak üzere görevlidirler. Başkan tarafından görev ve yetkilerin uygulanması için yanında uzman ve yardımcılardan oluşan danışman kadroları vardır (Bezci, 2005) Anayasaya göre yasamanın gücü kongrede olsa da kamu politikalarının hazırlama görevi Başkan'a aittir. Başkan kongrede tarafından gelen yasa taslaklarını veto etme yetkisine sahiptir. Meclis, üçte iki çoğunluk ile bu vetoyu kaldırmak için oy kullanmaz ise taslak yasalaşmaz. ABD Başkanı'nın, "Impeachment" (Suçlandırma) denilen yetkiyle Anayasa'da ön görülen vatana ihanet, rüşvet ve diğer ağır cürüm ve kabahatlerden dolayı "cezai sorumluluğu" vardır. Bu yetkiye dayanarak siyasi nedenlerden dolayı başkanının görevi düşürülmez. Başkanı suçlama yetkisi sadece meclise aittir (Aykaç & Durgun, 2015).

1.2.3. Yasama Organının Seçimi

Başkanlık sisteminde asıl etkili organ yasama organı yani meclistir. Kanunların yapılması ve bütçelerin belirlenmesi gibi yetkileri elinde bulunduran meclis bir bakıma Başkanı kendisine bağlı kılmaktadır. Başkan kendi programını uygulamak, hayata geçirmek, kanun yapmak ve bütçeden yararlanmak adına bu yetkileri elinde tutan meclisle iyi geçinmek zorunda kalır (Yayman, 2016).

Temsilciler Meclisi (*House of Representatives*), Amerika Birleşik Devletleri Kongresinin iki yasama organından bir tanesidir. Milletvekili seçilmek için ABD vatandaşı ve 25 yaşında olmak gerekmektedir. Temsilciler Meclisinin sayısı 1929 tarihinden bu yana

aynıdır ve 435 milletvekili bulunmaktadır. Her eyaletten kaç milletvekili gönderileceği nüfus çokluğuna göre on yılda bir değişir. Temsilciler Meclisi seçimleri 2 yılda bir yapılır. Bunun nedeni seçmen ile ilişkiyi sıcak tutmaktır. 350 milyon nüfusa yakın ABD’de 200 milyon civarı seçmen bulunur (Çelik, 2016).

Diğer bir yasama organı ise Senato’dur. Senatör olabilmek için 30 yaşını doldurmak ve dokuz yıldan beri ABD vatandaşı olunması gerekmektedir. Senatörlerin seçimi için her Federe Devlet’in sınırları içinde bir seçim bölgesi sayılarak altı yıllığına iki senatör seçilir. İki meclisli yasama organı olan Kongre’nin muhtevasını, 435 Temsilciler Meclisi üyesi ve 100 senatör oluşturmaktadır (Çam, 2000). Temsilciler Meclisi doğrudan halkoyuyla seçilir ve eyaletlerin nüfusu ne kadar olursa olsun her eyalet en az bir üye gönderir. ABD başkanı yardımcısı aynı zamanda Senato Başkanı olur (Aykaç & Durgun, 2015).

1.2.4. Yasama Organının Görevleri

Kongrenin görev ve yetkileri ABD Anayasa’nın birinci maddesinin sekizinci bölümünde sıralanmıştır. Bunlar:

- Vergi, harç, gümrük, üretim ve tüketim vergilerini oluşturmak ve bunları tahsil etmek,
- Kamuya ait borçları ödeyerek, ABD’nin refahını sağlamak,
- ABD adına borç almak,
- Yabancı ülkeler ve eyaletler arasında ticareti düzenlemek (Kızılderili kabileler de dâhil),
- ABD genelinde, vatandaşlığa geçiş konusunda tüm eyaletler arasında geçerli tek kural uygulamak,
- Madeni para basmak ve bunun değeriyle yabancı paraların değerini düzenlemek,
- ABD tahvilleri ve madeni paralarını taklit eden kişilerin cezalandırılmasını sağlamak,
- Postane ve posta yollarının kurulmasını yapmak,
- Yüce Mahkemeden daha alt seviyede yer alan mahkemeleri oluşturmak,
- Ordu kurmak ve bunların ihtiyaçlarını temin etmek,
- Savaş ilan etmek

- Yazar, mucit ve bilim adamlarına haklar tanıyarak gelişmeleri sağlamak,
- Korsanlığı, açık denizlerde işlenen ağır suçları ve uluslararası hukuka aykırı hareketleri tespit edip, bunları cezalandırmak,
- Kara ve deniz kuvvetleri idare etmek için yönetmelik çıkarmak gibi birçok yetkiye sahiptir (Gökçe, 2018).

Yalnızca Kongre'ye ait yasama yetkileri, başkan veya bakanlar tarafından kullanılamaz. Kongre'nin yetkileri yanında, yasaklanan bazı yetkileri de vardır. Bunlar;

- İsyan ve istila gibi durumlarda kamu güvenliği gerektirmedikçe, tutuklu bulunan birinin mahkemeye çıkarılmaya çağırın emir (*Haberas Corpus emri ayrılacağı*) askıya alınamaz,
- Bir kişinin tüm mallarına el konulması ve vatandaşlık haklarının tümüyle yitirilmesi ile ilgili yasa çıkarılamaz,
- Eyaletlerden, eyaletler arası ihraç edilen ürünlerden vergi ya da gümrük resmi alınmaz,
- Eyaletler arasında ayrıcalık taşıyan herhangi bir ticaret yasası çıkarılamaz,
- Yasa ile verilen harcama dışında yetkiye sahip olmadan hazineden para çekilemez,
- Kongre'den izin alınmadan yabancı bir devletten, kraldan veya prensden hediye, hizmet karşılığı para, görev veya unvan kabul edilemez, şeklinde sıralanmıştır (Aykaç & Durgun, 2015).

Anayasa Mahkemesi, Kongrenin yapmış olduğu yasaları denetler ve çıkarılan yasa, Anayasa'ya aykırı ise iptal edilir (Çam, 2000). Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan meclis en etkili parlamentolardan biri olarak kabul edilmektedir. Avrupa ülkelerinin parlamentosuna göre çalışma hızı daha yüksektir. Bir taraftan eyalet diğer taraftan da ulusal düzeyde kamu politikalarının şekillendirilmesinde Kongre önemli bir güç haline gelmiştir (Aykaç & Durgun, 2015).

1.2.5. Yargı Organı

ABD Anayasası'nın üçüncü maddesi yargı ile hükümlerden oluşmaktadır. Üçüncü madde, yasama ve yürütme ile ilgili hükümlerin yer aldığı ilk iki maddeye göre daha kısa oluşturulmuştur. Yargı yetkisi, Kongre tarafından oluşturulan, Kongre Yüksek Mahkemesine ve sınırları belirlenen alt mahkemelere aittir. Yargı sistemi sırasıyla, Federal Bölge Mahkemeleri, Temyiz Mahkemeleri, ABD Üst Derece Mahkemesi ve özel mahkemelerden oluşmaktadır. Yargı organının en üst mahkemesi Federal Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court*)'ne aittir. Anayasa ile yargı ve yargıçların bağımsızlığı garanti altına alınmıştır. Yargının bağımsızlığı, yargıçların ömürlerinin sonuna kadar görevde kalması ve maaşlarında azaltma olmaması ile sağlanmıştır (Özdemir , 2019)

1.2.6. Başkanlık Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları

Başkanlık sisteminin parlamenter hükümet sistemine göre üç tane üstünlüğü veya güçlü yanının olduğu savunulmuştur:

- 1- Başkanlık sistemi istikrarlı bir yönetime yol açmaktadır. Buna göre Başkan 4 veya 5 yıllığına seçildiği için ve bu süre içinde güvensizlik oyuyla görevden alınamadığı için bu sistemde hükümet krizlerinin meydana gelmesi zordur.
- 2- Başkanlık sisteminde güçlü bir yönetim var olur. Devlet tek bir kişi tarafından güçlü bir şekilde yönetildiği gibi, Başkan'ın halk tarafından seçilmesi, ona büyük bir saygınlık ve meşruluk kazandırmaktadır. Bu sebepten dolayı ne olursa olsun, dört ya da beş yıl boyunca görevde kalacağını bilen Başkan, korkmadan politikalarını uygulayabilir.
- 3- Başkanlık sisteminde daha demokratik bir yönetim meydana gelmektedir. Halk tarafından seçilerek göreve gelen Başkan demokratik bir nitelik kazanmaktadır. Parlamenter sistemde meydana gelen sorumluluktan başkalarının üzerine atarak kurtulmak mümkün iken Başkanlık sisteminde “Hesap Sorulabilirlik” (*accountability*) olması bu sistemi daha demokratik yapmaktadır.

Başkanlık sisteminde halk ‘Önceden Bilinebilirdik’ (*identifiability*) açısından seçeceği ve işler kötüye gittiğinde hesap soracağı kişiyi bilmektedir (Gözler, 2001).

Başkanlık sisteminin yararlarının yanında bazı siyaset bilimcilere göre zararları da vardır. Onlara göre bu sistemde Anayasa sağlam değildir. Fred Riggs'e göre bu sistem her ülkede otoriter rejimlere dönüşmektedir. Dana D. Nelson da 2008 tarihinde yayınlanan “Bad for Democracy” (*Demokrasi için Kötü*) isimli eserinde Birleşik Devletlerdeki Başkanlık sisteminin aslında demokratik olmadığını söylemektedir. Kuvvetler ayrılığına dayalı sistemde, Başkan ve yasama iki farklı yapı şeklinde çalışır. Yani çift meşruluk sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise istenmeyen siyasi çıkmazlara neden olmaktadır. Devlet Başkanı'nın görev süresi dolmadan görevinden alınamaz. Başkan'ın hem devlet görevlisi hem de yürütmenin tek başı olması iktidarın kişiselleşmesine yol açar (Çelik, 2016).

Sonuç olarak, Başkanlık sisteminin, birtakım güçlü ve zayıf yanları mevcuttur. Bu sistemde, siyasal parti sistemi, siyasal kültür ve sosyal bölünmüşlüklere bağlı olarak güçlü ve zayıf yanlar üstün gelebilir. Yani Başkanlık sisteminin bir ülke de güçlü yanları ortaya çıkarken başka ülke de ise zayıf yanları ortaya çıkabilir (Gözler, 2019).

1.3. PARLAMENTER SİSTEM

“Parlamenter sistem İngiltere’de ortaya çıkmış ve gelişmiştir. İngiltere, Parlamentoculuk hareketlerinin anavatanı olduğu kadar Parlamenter hükümet sistemlerinin ortaya çıkması ve ana hatlarının oluşması için de uygun bir zemin olmuştur. Parlamentonun temsil gücüne ulaşması, demokratikleşmesi ve 19. yüzyılda ise oy hakkının gelişmesi siyasi partilerin oluşması ile mümkün hale gelmiştir. Fransız Devrimi ile Parlamenter sistem bir dönüm noktasına gelmiştir. Kralın yetkileri yani mutlak iktidarı, Anayasa ve meclisle paylaşılmaya başlanmıştır. Almanya, Parlamenter sistemin önemli bir temsilcisi sayılmaktadır. 1871’de ulusal birliği sağlaması ile Parlamenter sistem dönemi başlamıştır. İngiltere dışında parlamenter sistemi uygulayan ülkeler arasında Almanya, Güney Afrika, Hindistan, İtalya ve Japonya örnek gösterilebilir” (Tunçkaşık, 2015).

1.3.1. Yürütme Organının Yapısı ve Göreve Gelişi

Parlamenter hükümet sistemlerinde yürütme organı iki başlıdır. Bir tarafta Devlet Başkan'ı diğer tarafta ise Bakanlar Kurulu vardır. Devlet Başkan'ı, monarşinin olduğu Parlamenter sistemlerde kral, Cumhuriyet tipi Parlamenter sistemlerde ise

Cumhurbaşkanıdır. Bu sistem, ister Monarşi isterse Cumhuriyet tipi olsun her hâlükârda Devlet Başkanı'nın yasama organı karşısında sorumluluğu yoktur. Bu sebeple de yetkilerini ancak Başbakan veya bir Bakanın karşı imzasıyla kullanabilir. Yürütme organının diğer kanadını Bakanlar kurulu oluşturur. Bakanlar kuruluna, Kabine (*Cabinet*) veya hükümet (*Government*) denilmektedir. Yürütme organının bu ikinci kanadı yani Bakanlar Kurulunun yasama organına karşı sorumluluğu vardır. Bakanlar Kurulunun başlıca görevi ülkenin genel siyasetini belirlemek ve hükümet etmektir. Bakanlar Kurulu da kendi içinde ikili yapı oluşturmaktadır. Bir tarafta Başbakan bulunurken diğer tarafta Bakanlar bulunmaktadır. Başbakan, Bakanlar Kurulunun yani hükümetin başıdır. Başbakan da hukukî statüsü itibarıyla diğerleri gibi bir Bakandır. Başbakan, sadece “eşitler arasında birinci” (*Primus Inter Pares*)’dir. Parlamenter sistemlerde Bakanlar Kurulunda kolektif sorumluluk ilkeleri hâkimdir (Gözler, 2019).

Parlamenter hükümet sisteminde yürütme organı, halk tarafından doğrudan seçim ile seçilmez. Devlet Başkanı, genellikle meclis içerisinde belirlenir. Yürütmenin ikinci kanadı olan Bakanlar Kurulu ise seçim ile değil yasama organı tarafından tayin edilir. Yani Bakanlar Kurulu meclis içerisinde çıkmaktadır. Örneğin, Almanya ve Japonya’da Başbakan doğrudan doğruya yasama organı tarafından seçilir. Bu sistemde kabine yani Bakanlar Kurulu yasamanın güvenine dayanır. Yürütmenin birinci kanadı Cumhurbaşkanı yasama karşısında sorumsuz iken Bakanlar Kurulunun sorumluluğu mevcuttur. Meclis güvensizlik oyuyla Kabineyi görevden alabilir. Yasama organı hükümeti güvensizlik oyuyla düşürebileceği gibi yürütme organı da meclisi feshetme yetkisine sahiptir. Aynı kişi hem yasama da hem yürütmede görev alabilir. O yüzden bu sisteme tam anlamıyla kuvvetler ayrılığı demek yerine yumuşak kuvvetler ayrılığı denmektedir. Bakanlar Kurulu yasama organının çalışmalarına katılabilir. Kanun tasarısı sunma hakları vardır (Gözler, 2019).

Modern Parlamenter sistemde Devlet Başkanı önemli anayasal yetkilere sahip değildir. Elbette kendisine Anayasa tarafından verilmiş birtakım yetkiler mevcuttur. Fakat ülkenin idaresi ve siyasetin yürütülmesi adına alınan kararlarda Devlet Başkanı'nın tek başına hareket etme gibi bir yetkisi bulunmamaktadır. Devlet başkanı sistem içerisinde elbette aktif bir role sahip olmak isteyebilir. Ancak bu rol siyasi değil, olsa olsa hukuki bir rol olabilir (Ekinci, 2020).

1.3.2. Yasama Organı

Parlamenter sistem yasama organı, bir başka adıyla Parlamento ekseninde şekillenmiş bir hükümet sistemidir. Parlamenter sistemin uygulandığı bazı ülkelerde tek meclis varken, Hindistan ve Güney Afrika gibi bazı ülkelerde İngiltere’de olduğu gibi iki meclisli bir yapı söz konusudur. Parlamentonun seçiminde uygulanan seçim sistemi, Parlamenter sistem ile yönetilen farklı ülkelere göre değişiklikler gösterebilmektedir. Örneğin Hindistan ve İngiltere’de dar bölge çoğunluk seçim sistemi uygulanıyorken, Türkiye’de, 1961 ve sonrasındaki milletvekili genel seçimlerinde nispi temsil seçim sisteminin farklı türevleri kullanılmıştır (Özdemir, 2019).

Yasama organının seçiminde uygulanan seçim sistemi veya kanun yapım sürecindeki uygulamalar ve gerekli çoğunluklar her ülkeye göre farklılık gösterebilir. Parlamenter sistemde belirli şartlar ile yasama organı veya yürütme organının ikinci kanadı yani hükümet, erken seçim kararı alabilmektedir. Bu nedenle Parlamenter sistemlerin uygulandığı ülkelerde, yasama süresi esnektir. Yasaların onaylanma sürecinde, Başkanlık sisteminde uygulanan Başkan’ın veto yetkisi Parlamenter sistemde de vardır. Parlamenter sistemde yasama organının yasama faaliyetleri dışındaki temel görevleri genellikle hükümeti denetlemek, bütçeyi onaylamak ve Devlet Başkanı’nı seçmek olarak sıralanabilir (Özdemir , 2019).

1.3.3. Parlamenter Sistemin Avantajları ve Dezavantajları

Hükümet Sistemleri içerisinde Başkanlık sisteminin avantajları, Parlamenter sistemin dezavantajları olarak karşımıza çıkarken, Başkanlık sisteminin dezavantajları da, Parlamenter sistemin avantajları olarak karşımıza çıkmaktadır. Parlamenter sistemin avantajlarını:

- 1- Parlamenter sistemlerde tikanıklıkların çözümleri mevcuttur. Parlamenter sistemde, yasama organı ile yürütme organı arasında bir sorun olduğu takdirde, bu sorun güvensizlik oyu ve fesih gibi yöntemlerle çözülebilmektedir. Fesih işleminden sonra yeniden seçime gidilir. Seçimlerde parlamento ile hükümet arasındaki sorun halk tarafından çözülür. Bu nedenle, parlamenter hükümet sistemlerinde rejimin kilitlenmesi, tıkanması düşük bir ihtimaldir.

- 2- Parlamenter sistem esnektir. Parlamenter sistemin savunan kişilere göre hükümet ile meclis arasında gerçekleşen siyasal süreç durmaz ve sürekli olarak gelişime açıktır. Halkın desteğini yitirmiş, iş göremeyen hükûmetleri değiştirmek için Başkanlık sisteminde olduğu gibi, dört ya da beş yıl beklemek zorunda değildir.
- 3- Parlamenter sistemlerde kutuplaşma olmaz. Seçimi kazanan parti tam yetkiye sahip sayılmaz. Çünkü görevine devam edebilmesi için yasama organının güven oyuna ihtiyaç duymaktadır. Diğer yandan Parlamenter sistemde seçimleri kaybeden partiler sistem dışında kalmazlar. Muhalefet olarak faaliyetlerine devam ederler.
- 4- Parlamenter sistemlerde Devlet Başkanı ılımlı ve uzlaştırıcı bir politika izler. Cumhurbaşkanı sorumluluk sahibi olmazlar, partiler üstü bir konumda bulunur, ülkenin ve milletin bütünlüğünü temsil ederler. Cumhurbaşkanı, meclis ve hükümet arasında bir sorun ortaya çıktığı zaman tarafsız şekilde uzlaştırıcı bir rol üstlenebilir (Gözler, 2019).

Parlamenter sistemin dezavantajlarına bakacak olursak başta hükümet istikrarsızlıklarına neden olmaktadır. Parlamento içerisinde çok sayıda siyasi parti bulunduğu için hükümet krizlerinin ortaya çıkma ihtimali daha yüksektir. Hükümetin görevde kalabilmesi için meclisin güvenoyunun garantisi olmadığından, hükümetler potansiyel olarak sürekli risk altındadır. Örnek verecek olursak, Türkiye siyasi tarihinde birçok defa koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Bu koalisyonlar Parlamenter sistemde istikrarsızlıklara yol açmıştır. Türkiye’de 1961-1981 tarihleri arasında toplam 21 hükümet kurulmuştur. İtalya’da ise 1948’den 1992’ye kadar geçen sürede 50 hükümet göreve gelmiştir. Daha istikrarlı ülkeler olarak görülen Hollanda, İsveç ve Norveç gibi ülkelerde kurulan hükümetlerin görev süresi iki yıla yakın olmuştur (Tunçkaşık, 2015).

Diğer taraftan Parlamenter sistem zayıf hükümetlere yol açmaktadır. Koalisyon hükümetleri buna örnek gösterilebilir. Koalisyonda, partiler birbiriyle rakip halinde olduğu için aralarında uyuşmazlık meydana gelebilir ve karar alınması için liderlerin kendi aralarında anlaşma yapmaları gerekmektedir. Bu sebepten dolayı hızlı karar alamazlar (Gözler, 2019). Bunun yanında Parlamenter hükümet sisteminin demokratik niteliği zayıftır. Halkın, iş başına gelecek olan iktidarı yani hükümeti doğrudan belirlememesi, koalisyon hükümetlerinde yaşanacak başarısızlıklarda hesap sorulacak partinin kim olduğunun bilinmemesi, seçim esnasında seçmenin hükümete ilişkin

tercihlerinden emin olamaması ve Parlamenter sistemin demokratik niteliğini zayıflatan kusurlar olarak sayılmaktadır (Tunçkaşık, 2015).

1.3.4. Parlamenter ve Başkanlık Sisteminin Farkları

Başkanlık sisteminde yürütme organı tek başlı iken, Parlamenter sistemde iki başlıdır. Başkanlık sisteminde Başkanı halk doğrudan seçmektedir. Oysa Parlamenter sistemde Devlet Başkanı meclis tarafından belirlenmektedir. Başkanlık sisteminde yürütmenin yasamaya karşı sorumluluğu yokken, Parlamenter sistemde hükümet meclise karşı sorumludur. Başkanlık sisteminde yürütmenin yasamayı fesih hakkı bulunmaktadır. Parlamenter sistemde ise yürütme yasamayı fesih etme hakkı vardır. Başkanlık sisteminde aynı kişi hem yasama da hem yürütmede görev alması mümkün değilken, Parlamenter sistemde yer alan biri hem yasamada hem yürütmede görev alabilir. Başkanlık sisteminde yürütmenin yasama çalışmalarına katılması gibi bir durum söz konusu olamaz. Fakat parlamenter sistemde yürütme yasama çalışmalarına katılabilir (Gözler, 2019).

1.4. YARI-BAŞKANLIK SİSTEMİ

Yarı Başkanlık sistemini uygulayan ülkelere örnek olarak, Fransa, Portekiz ve Finlandiya verilmektedir. Yarı Başkanlık sistemi, Parlamenter sistem ile Başkanlık sistemi içerisinde yer alan bazı özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Parlamenter sistemde görülen “Yürütmenin İstikrarsızlığı” problemleri ile Başkanlık sisteminde görülen “Yasama ile Yürütmenin Kilitlenmesi” gibi problemlerin çözülmesi için üretilmiş bir sistemdir (Demir, 2013). 1920’li yıllardan başlayarak bir liderlik tarzını anlatmak için kullanılmış olsa da Yarı Başkanlığın siyasi literatürde tanımını, Fransız Anayasa hukuku uzmanı Maurice Duverger (1917-2014) yapmıştır. Duverger, Fransa Anayasası’nın 1962 yılında yapılan değişikliklerle kabul edilen siyasi sisteminin bir taraftan Başkanlık sistemine bir taraftan da Parlamenter sisteme ait nitelikler barındırması sebebiyle Yarı Başkanlık olarak adlandırmıştır. Duverger göre, yarı-başkanlık sistemini:

- Başkan halk oylaması ile seçilmektedir.
- Başkanın epeyce yetkileri vardır.

- Yürütme ve idari yetkilerle donatılmış bir başbakan ve kabinesi mevcuttur. Bu kabineye meclis yani parlamento karşı çıkmadığı sürece görevde kalırlar.

Siyasi rejimlerin, Anayasa'sında bu üç unsur mevcut ise Yarı Başkanlık olarak kabul edilir (Şencan, Candan, & Erdem, 2017).

Sartori'ye göre ise Yarı Başkanlık sistemi, Devlet Başkanı'nın doğrudan veyahut dolaylı biçimde bir süreliğine halk tarafından seçildiği, bunun yanında Devlet Başkanı'nın yürütme ile alakalı yetkilerini bir Başbakan ile paylaştığı, ikili otorite yapısının ortaya çıktığı hükümet sistemine Yarı Başkanlık sistemi denir. Bu ikili otorite yapısının belirleyicileri ise şunlardır; Başkan meclisten bağımsız hareket etmektedir ve tek başına doğrudan yürütme yetkisine sahip değildir. Bu sebepten dolayı iradesini hükümet vasıtasıyla açıklaması ve bu şekilde işlem yapması gerekmektedir. Bakanlar Kurulunun, meclise karşı sorumluluğu vardır fakat Başkana karşı bağımsızdırlar. İkili otorite yapısı olmasına rağmen, yürütmede farklı dengeler ve değişen üstünlükler mümkün olsa da iki yürütme organı birbirinden bağımsızdır ve özerklik potansiyelleri devam etmelidir (Polater, 2014).

Elgie, Yarı Başkanlık sistemini Duverger'nin tanımlamasından farklı ele alır, Avusturya, Bulgaristan, İzlanda ve İrlanda gibi ülkelerde Başkan zayıf bir konumdadır. Bunun yanında Finlandiya, Polonya ve Portekiz gibi ülkelerin Cumhurbaşkanı sınırlı yetkilere sahiptir. Fransa ile Rusya'da ise Başkan güçlü bir konumdadır. Yarı Başkanlık sistemini benimsemiş ülkelerin hepsinin Anayasa'sında yer alan maddeye göre ülkenin Başkanı halk tarafından seçilmektedir. Bunun yanında Bakanlar Kurulu meclise karşı sorumludur. Yarı Başkanlık sistemini benimsemiş ülkelerde, Başkan, Başbakan ve Kabinelerin siyasi gücü her ülkeye göre farklı olduğu gibi bu kişilerin Anayasal güçlerinde de farklılıklar bulunmaktadır. Yazar, bunun en belirgin örneği olarak Anayasal bakımdan güçlü Başkanların bazen siyasi olarak zayıf, Anayasal açıdan zayıf olan Başkanların ise bazen siyasi olarak güçlü olması ile açıklamaktadır. Bazı durumlarda Başbakanlara nazaran Başkanların bazı durumlarda ise Başbakanlara nazaran Başkanların baskın olduğunu ifade etmektedir. (Dursun , 2006).

Gelişmiş ülkelerin demokrasilerinde yer alan yönetim şekli ister Başkanlık İster Parlamenter, isterse Yarı Başkanlık sistemi olsun güçlü bir denetim mekanizması mevcuttur ve bu sistemi dengede tutar. Güney Amerika ve Afrika devletlerinde bunun kötüye kullanılması sistemin çökmesine ve diktatörlüğe neden olmaktadır (Altun, 2017).

Yarı Başkanlık sistemi ne meclis ne de Başkanlık düzenidir. Katıksız meclis düzeninde Başbakan ve Kabine meclisten çıkar. Bu yürütme erki meclis çoğunluğunun güvensizlik oyuyla her an düşürülebilir. Yürütme ile yasama arasındaki ilişki biçimi aşamalıdır, yani yürütme meclis çoğunluğundan doğmakta ve ona karşı sorumludur. Başkanlık düzeninde ise, halkın seçtiği Başkan yürütmenin en başındadır. Onunla meclisin görev süreleri belirlenmiştir. İkisinin arasındaki ilişkide bir güvenlik sorunu söz konusu değildir. Başkan, Kabineyi belirler ve yönetir. Ayrıca Anayasa'dan kaynaklanan kimi yasa yapma yetkileri vardır Hükümeti genelde çoğunluk partisi oluşturur. Başkanın yetki kaynağı meclis değil seçmendir. Kabine yetkilerini meclisten değil Başkandan alır (Ataöv, 2011).

1.4.1. Fransa'da Yarı-Başkanlık Sistemi

Fransa, 1789 ihtilali ile birlikte oldukça karışık bir siyasi döneme girmiş ve aradan geçen 225 yıllık süre boyunca birçok Anayasal tecrübeler yaşamıştır. 1958 yılında kabul edilen Anayasa'da, Fransa "Bölünmez, laik, demokratik sosyal bir Cumhuriyet" şeklinde tanımlanmıştır. Anayasaya göre "Cumhuriyet; köken, ırk veya din ayrımı olmaksızın, bütün yurttaşlarına yasa önünde eşitliği garanti etmektedir. Cumhuriyet, insanların her inancına saygılıdır ve temel ilkesi halkın, halk tarafından ve halk için yönetilmesidir (Şencan , 2017).

1958 Anayasası'nın öngördüğü hükümet sisteminde, doğrudan halk tarafından seçilen bir Cumhurbaşkanı ve Parlamente'nin güvenoyuna tabi bir hükümet yer almaktadır. Meşruiyet kaynakları farklı iki başlı yürütme modeli ilk kez Fransa'da uygulanmamıştır. Daha önce Almanya'da Weimar Anayasası döneminde (1918-1933) ve 1919'dan beri Finlandiya'da bu sistem uygulanmıştır. Ancak Fransa'da, De Gaulle'den sonra bu sistemin asla yaşamayacağı tahminlerinin aksine başarılı olmasının ardından çok sayıda ülke bu sistemi uygulamaya başlamıştır (Şencan, Candan, & Erdem, 2017).

1.4.2. Yasama Organı

Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet (1870-1940)'den bu yana Millet Meclisi ve Senato şeklinde iki meclisli bir Parlamento varlığını sürdürmektedir. Millet Meclisi'nde halkın ve Senato'da ise yerel yönetimler temsil edilmektedir. Fransa kentlerinden 556, deniz aşırı

bölgelerden 10, yurt dışında yaşayan Fransızlar tarafından ise 11 üyenin seçilmesiyle birlikte Millet Meclisinde ki üye sayısı 577'dir. Milletvekillerinin görev süresi 5 yıldır ve meclis Başkanı, Parlamento içinden seçilir. Anayasa'nın yirmi üçüncü maddesinde Millet Meclisi vekilleri yedeğiyle birlikte seçilir denmektedir. Bu da herhangi bir olumsuzluk olduğu takdirde boşalan yerin olmasına avantaj sağlamaktadır. Milletvekili olmak için akli dengesi yerinde olmak ve 18 yaşında olmak yeterlidir. Genel seçime gitme kararı Devlet Başkan'ına aittir. Meclisin diğer kanadı Senatonun üye sayısı ise 348'dir ve seçim için toplam 128 bölge bulunmaktadır. Senatörlerin seçilme yaşı 24'dür. Görev süresi altı yıldır ve üç yılda bir Senatonun yüzde ellisi değişir. Millet Meclisi vekilleri gibi Senatörlerin de birer yedek üyeleri seçilmektedir (Gökçe, 2018).

Anayasa'nın otuz dördüncü maddesinde parlamentonun hangi alanlarda düzenleme yapacağı belirtilmiştir:

- Medeni hak ve kamu özgürlüklerin kullanılması adına vatandaşlara tanınmış temel güvenceler,
- Vatandaşların uyruğu, evlilik kurumları, miras ve bağışlar,
- Suç ve kabahatler için uygulanacak cezaların belirlenmesi,
- Yeni bir yargı kurumunun kurulması, af ve yargıçların makamlarının düzenlenmesi,
- Vergilerin belirlenmesi ve tahsil edilmesi,
- Parlamento'da yer alan iki meclisin ve yerel yönetim meclislerinin seçim sistemleri,
- Kamu kurumlarına ait bölümlerin teşekkülleri,
- Sivil ve askeri memurlara temel güvence tanınması,
- Özel işletmelere ait yerlerin kamulaştırılması,
- Çalışma ve sosyal güvenlik hakkı,
- Eğitim, öğretim,
- Yerel yönetimlere ait birimlerin yetkileri ve gelir kaynakları (Gökçe, 2018).

1.4.3. Yürütme Organı

Fransa'da yürütme organı çift başlıdır ve Cumhurbaşkanı ve Hükümet'ten oluşmaktadır. Fakat Fransa'da Parlamenter sistemden farklı olarak yürütme yetkisinin önemli kısımları

hükümete değil Cumhurbaşkanıya aittir. Bir kişinin Cumhurbaşkanı adayı olabilmesi için meclis üyeleri, ekonomik ve sosyal konsey üyeleri, belediye meclisi üyeleri ve belediye başkanları gibi kişiler arasından seçilmiş 500 kişi tarafından aday gösterilmesi gerekmektedir ve yaş sınırı 23 olarak belirlenmiştir. Aday gösterme başvurusu Fransa Anayasa Konseyi tarafından incelenerek kabul edilir. Cumhurbaşkanı görev süresi beş yıldır ve iki kez üst üste seçilebilir. Cumhurbaşkanı görev süresi bitmesine en az 20 gün kala Anayasa'nın yedinci maddesine göre seçimler yapılmak zorundadır. Cumhurbaşkanı'na ait görev ve yetkiler genel olarak Anayasa'nın sekiz ve on dokuzuncu maddeleri arasında sıralanmıştır (Gökçe, 2018).

Anayasa'nın on dokuzuncu maddesinde yer alan Cumhurbaşkanının tek başına yapabileceği işlemler;

- 1- Arabuluculuk ve Garantörlük Yetkileri: Cumhurbaşkanı, Anayasa Konseyi üyelerinin üçte birini atar ve Cumhurbaşkanı yargı bağımsızlığının teminatıdır. Cumhurbaşkanı aynı zamanda Yüksek Yargı Konseyi başkanıdır. Anayasa'da yer alan ve olağanüstü hali gerektiren durumlarda Cumhurbaşkanı, yürütme, yasama ve bunlarla ilgili kamu kurumlarının yerine geçerek zorunlu gördüğü her önemli Anayasa mahkemesine danışarak alır.
- 2- Referanduma gitme yetkisi: Cumhurbaşkanı, Anayasa'nın on birinci maddesi uyarınca her iki meclis başkanlarının önerilerini alarak yasa tasarılarını doğrudan referanduma götürme yetkisine sahiptir.
- 3- Kanunların Yayınlanması/Geri Gönderme Yetkisi: Cumhurbaşkanı kendisine gelen kanunları imzalayarak yayınlar. Tekrar değerlendirilmesini istediği kanunları on beş içinde görüşülmesi üzerine parlamentoya gönderir.
- 4- Parlamentoyu Fesih Yetkisi: Cumhurbaşkanı Anayasa'nın on ikinci maddesine göre meclisi feshetme yetkisine sahiptir. Bunun için başbakan ve meclis başkanına danışma zorunluluğu yoktur.
- 5- Hükümete İlişkin Yetkileri: Anayasa'nın sekizinci maddesine göre Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlar kurulunu atar. Anayasa'nın dokuzuncu maddesine göre ise bakanlar kuruluna Cumhurbaşkanı başkanlık eder. Cumhurbaşkanının başkanlık etmediği bakanlar kurulu kararları anayasaya aykırıdır (Gökçe, 2018).

Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunun başıdır. Parlamenter sistemdeki gibi sembolik değildir.

1.4.4. Yarı-Başkanlık Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları

Bu sistemin avantaj ve dezavantajlarını anlatırken Başkanlık ve Parlamenter sisteminde ki avantaj ve dezavantajları ile karşılaştırarak gitmek daha iyi olacaktır. Başkanlık sistemindeki gibi, Başkanın meşruiyetini kaybetmesi ya da halk desteğini yitirmesi gibi durumlarda Başkanın görevden uzaklaştırılması mümkün görülmemektedir. Fakat Yarı Başkanlık sisteminde Devletin başı halkın seçtiği Cumhurbaşkanı'nı ve hükümetin başı ise Cumhurbaşkanı'nın göreve getirdiği Başbakanıdır. Bundan dolayı Yarı Başkanlık sistemlerinde halkın desteğini yitiren bir Başbakan'ın gen soruyla görevinden alınabilir. Buna müteakibül Devlet Başkanı'nın yani Cumhurbaşkanı'nın Meclisi feshedebilme yetkisi olması Yarı Başkanlık sistemine esnek bir yapı kazandırmaktadır (Polater, 2014). Yarı Başkanlık sisteminin dezavantajları ise halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ve Parlamento arasında oluşan sorunlarda ikisinin de kendisini meşru görmesiyle, sistemde tıkanmalar oluşmasıdır. Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilir. Özellikle Cumhurbaşkanı ile Millet Meclisi çoğunluğunun ayrı partilerden olması durumunda ortaya çıkan sorunların çözülmesi zorlaşmaktadır. Böyle bir durumda Cumhurbaşkanı, Millet Meclisi'ni feshedebilir. Lakin seçim sonuçlarında Parlamento yine geçmişteki gibi şekillenirse bu durumun çözümü bulunmamaktadır. Hatta bu tıkanıklık ve mücadele çoğu zaman askeri müdahalelere zemin hazırlayarak sistemin çökmesine yol açabilmektedir. Cumhurbaşkanı ile hükümetin aynı siyasi görüşe sahip olması halinde sisteme Cumhurbaşkanı ağırlığını koyarken; farklı dünya görüşlerinden gelen bir Cumhurbaşkanı ile hükümet arasında ise temel politikaların belirlenmesinde ciddi çatışmalar çıkmaktadır (Polater, 2014).

2.BÖLÜM

SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ TARİHİ

2.1. SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ KURULMA SÜRECİ

Rus kaynaklarında ‘‘İkinci Rus İhtilali’’ diye bahsedilen akabinde Ekim devrimi olarak anılan V.I. Lenin önderliğinde gerçekleşen ve eşitlik ülküsünden ayrılmayacağı varsayılan SSCB kurulumu ile sonuçlanan tarihsel süreç 1917 yılının Şubat ayından başlayarak aynı yılın 25 Ekim tarihine kadar devam etmiş, üç asırdan fazla sürede Rusya çarlığını yöneten Romanovlar hanedanının son üyesi II Nikolay’ın tahttan indirilmesi sonucu kurulan geçici hükümet ile işçi ve köylü sınıfının iktidar savaşı başlamıştır.

Çar II Nikolay’ın tahttan indirilmesi sonucu Rusya İmparatorluğunun devasal topraklarında kaos ve monarşi aynı zamanda otoriter boşluk meydana getirmiş ülke içi karşıt görüşlü tarafların kendi bağımsızlık hareketlerini kanlı şekilde devam ettirmesi ile sonuçlanmıştır. Zayıflayan mutlak yönetimden faydalanarak 25 Ekim 1917 tarihinde başkent Petrograd’da yönetimi bolşevik ve sosyalist-devrimciler ele geçirerek dünyada ilk sosyalist devlet olan Rusya Sovyet Federatif Cumhuriyetini (RSFC) ilan ettiler. Bu olay tarihe ‘‘Büyük Ekim sosyalist devrimi’’, ‘‘Ekim devrimi’’, ‘‘Büyük Rus devrimi’’, ‘‘Bolşevik ihtilali’’ adı altında geçmiştir (Valehoğlu Hacılar, 2022).

Gregoryen takvimine binaen 24 Ekim 1917, Miladi takvim’e göre ise 7 Kasım 1917 tarihinde vuku bulan Büyük Rus ihtilali diğer adıyla Ekim devrimi, başkent Petrograd şehrindeki Kış sarayının V.I. Lenin önderliğindeki Bolşevik güçlerin eline geçirmesiyle başlamış ve ideoloji tarihinde önemli bir yere sahip olan komünizmin ilk defa olarak devlet düzeyinde temsil edilmesiyle sonuçlanmıştır (Uyanık & Aksoy , 2013, s. 76).

Marx’a göre Komünist devrim ilk olarak Avrupada gerçekleşecektir. Zira 20. yy dünyada en çok ezilerek eşitsizliyin üst mertebeye çıktığı ülke olarak İngiltere görülmekteydi. Dünya genelinde tüm otoriter yönetimlerde Komünist ihtilalin ilk olarak İngilterede varolması düşüncesi düşünüldüğünden Rus Çarı II. Nikolay ve kabinesi komünizm ideolojisinin rus kültüründe yayılması ve devrime kadar uzanan yolu görmeyerek bu yönde önemli hiçbir istikbarat faaliyeti yürütmemektedirler.

1917 tarihinden itibaren Rusya İmparatorluğunda yaşanan gelir düzeylerindeki azalma, savaşlar sonucunda faiz vergi sistemi ile yoksullaşan hane halkının çar ve devlet düzenine

güveni minimuma indirerek siyasi gerginlik yaratmış, yaranan bu gerginlik yeni rejimin gerekliliğini mühim kılan en önemli çevresel faktör rolünü oynamıştır. Petrograd olayları halk gösterilerine sebep olarak günü- gündün insanlarda mevcut rejime olan inamsızlığı artırmış yaranan kaos ortamında komünizm ideolojisi yükselmeye ve meşruiyet kazanmaya başlamıştır. Çarlık ordusunun üst düzey generalleri Halk Meclisi ‘‘Duma’’ ile ortak yönergenin ve bu yönergeden ortaya çıkan ortak bildiri için çalışmalara başlamış sonuç olarak çarın tahtından feragat ederek yönetim haklarını Dumaya bırakmasının gerekliliğine oy birliği ile karar verilmiştir. Çarın bu teklifi reddederek dumayı fes etmesi yokluk içinde olan halkı komünizme daha da yaklaştırmış ve Rusya topraklarında Komünist ihtilalin gerekliliğini arttırmıştır (Uyanık & Aksoy , 2013, s. 77).

Çarlık Rusyasında Ekim devrimi gerçekleşikten sonra kurulan meşru iktidar Rus çarlarının zulmü altındaki esir müslüman türk yurtlarına bağımsızlık sözü vermiş akabinde Rusya imperatorluğunun Kafkaslarda ve diğer olan topraklarında yeni yönetim şekilleri biçimlenmeye başlamıştır. Yönetim sisteminin oluşmasından sonra bağımsızlık verilen Rusya topraklarından ayrılarak bağımsızlıklarını henüz ilan eden müslüman türk yurtlarında kurulan rejimler anti- sovyet faaliyetleri gerekçesiyle aradan kaldırılmış, 15 devletin katılımıyla Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) adı altında yeni devlet yaratılmıştır.

2.1.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Yönetim Şekli

Rusya’ nın devlet geleneği tarihsel yönetim süreci açısından üçe ayrılmaktadır. Bunlar : Çarlık Rusyası dönemi, Sovyetler Birliği dönemi ve günümüz Rusya Federasyonu. Çarlık dönemi Rusyasında demokratik hak ve özgürlük haklarının ihlali maksimum düzeye ulaşmış mutlak monarşi yönetim sistemi hakim olmuştur. Sovyetler Birliği döneminde devlet yönetimi ana hatlarıyla Marksist- Leninist ilkelere dayanarak oluşturulmuş ve Proletarya diktatörlüğü yani *“Marksizimdeki tarihsel ve siyasal proleter düşünceye göre,kapitalizmle- komünizm arasında uzanan geçiş döneminin siyasal biçimini ifade eden”* yönetim şekli beklenenin aksine teoride kalmış net bir şekilde yöneticileri tarafından Sovyet halkına iletilmemiş uygulamada başarısız olmuştur (Cavlak & Doğan , 2019).

Bu yönetim şekline ek olarak SSCB’ de temel ilkeler : 15 cumhuriyeti tek çatı altında toplayan *Federasyon* ilkesi; yöneticinin mutlak gücü elinde tutarak her bir devlet kademesine etki edebilen *Diktatörlük* ilkesi; sosyalizm, devlet temel prensiplerine dayanan *Sosyalist devlet* ilkesi; merkezi otoriteye sahip bir devlet yapısını benimseyen iktidarın devletin her kademesindeki alanı belirleme yetkisinden dolayı *Totalitarizm*; Marx’ın Komünist parti manifestosunun esaslarının, gereklerinin ve prensiplerinin ele alındığı komünist parti ile yönetildiği için *Komünist devlet* ilkesi; yetkililerin cumhuriyetçi bir devlet anlayışı çerçevesinde yönetildiklerini savunduğu için Federal cumhuriyet ilkesi; devlet başkanlığı makamına tayin olacak kişinin meclis tarafından seçiminin sağlandığı devlet anlayışının hakim olduğu için *Parlamentar cumhuriyet* ilkesi; meşru iktidarın parti tüzüğü sovyet anayasasının üç unsurunu içerdiğini savunduğu için *Yarı Başkanlık sistemi* ilkesi; seçilmiş otoriter rejimin tüm sovyet ulusunun otoritesini sağladığı ve temsil ettiği gerekçesiyle *Sovyet demokrasisi* ilkesi olarak kabul edilmekteydi.

Sovyetler Birliğinin yetmiş yıllık tarihi boyunca komünist parti genel sekreterleri tarihin akışının değişmesinde önemli rol oynamış ve mevcut dünya düzeninin şekillenmesinde doğrudan ve ya dolaylı olarak olaylara müdahil olmuşlardır.

Sovyet kurucu önderi olan ve Leninizm’in fikir babası sayılan Vladimir İlyiç Lenin Rus toplumunun kapitalist düzen olmadan ve uygulanmadan belirli bir emek düzeyinde yetmiş yıl boyunca kendi kendini idare etmesinin olacağını göstermiş ve kanıtlamış, Sovyet Rusyanın dünya siyasetinde etkin rol alması için zemin hazırlamıştır (Mikail, 2007, s. 62-63).

Lenin’in ölümünden sonra komünist parti genel sekreteri ve SSCB’nin ikinci başkanı seçilen Josef Stalin Sosyalist devlerin ekonomik boyutta sorunlarının çözülmesinde 15 yılı kapsayan ve uygulanmasının gerekliliğini vurguladığı ekonomik kalkınma planını devreye sokmuş fakat Nazi Almanyasının Sovyetleri işgalında bu plan arka plana atılmış 1953 te yeniden yürürlüğe girmiştir (Mikail, 2007, s. 65).

Nikita Kruşçev dönemi SSCB’nin Amerika ile olan “*Soğuk Savaş*” çekişmesinin optimum düzeyden, maksimuma çıktığı yılları kapsamaktadır (Mikail, 2007, s. 67).

Leonid Brejnev dönemi Sovyetler Birliğinin Afganistana askeri operasyonu yılları olarak bilinmektedir. Her ne kadar savaş yılları olsa da Brejnev dış ilişkilerde ülkenin durgunluk

döneminin geride kalarak kalkınma sağlanmasına ve yeniden sosyalizmin restorasyonunu başarmıştır (Mikail, 2007, s. 68-69)

Dünya süper gücü ülkelerinin envanterlerinde bulunan silahların miktarının azalmasını sağlayan *Ara Nükleer* anlaşması Gorboçov döneminde imzalanmıştır. On yıllık Afganistan savaşının ardından Rus askeri birliklerinin son neferlerinin Afganistan topraklarından çekilmesi Amerika Birleşik Devletleri ile geçmişten var olan bir çok sorunların giderilmesini sağlamıştır. Sovyet araştırmacılar tarafından, Sovyetler Birliği'nin dış politika hamlelerine yeni bir boyut kazanmasında Gorboçovun etkin rolü ortak kabul görmektedir (Mikail, 2007, s. 69).

Sovyetler Birliği'nin son lideri olan, iç ve dış politikada diğer liderler kadar etkin olmayan Mihail Gorboçov yetmiş yıllık Sovyetler Birliği'nin 26 Aralık 1991 tarihinde rus liderinin istifası sonrası dağılım sürecine girmiş, nihai ömrü bitmiştir.

2.1.3. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Dağılım Süreci

Bir dönemde dünyanın en güçlü ülke ve rejimlerinden biri olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği teknoloji çağında güçlü altyapı ve üstyapı olarak yetersizlik yaşamış çağın şart ve gereksinimlerine adaptasyon sağlayamamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılım sürecinin gerçek nedenleri teknolojiden geri kalma ve ya çağın gereksinimlerine ayak uydurma olmamış ama bu faktörler sovyet halkında bir takım itirazlara sebebiyet vermiştir.

(BBC, 2021)'in yaptığı bir araştırma, SSCB'ni dağılım sürecine götüren nedenleri beş ana başlık altında toplamış ve *‘‘Ekonomi, İdeoloji, Milliyetçilik, Kalpleri ve zihinleri kaybetmek, Liderlik’’* ana başlıkları altında değerlendirmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılım evresinde en temel ve en önemli faktör *‘‘ekonomi’’* olarak görülmekte idi. Sovyetler Birliği'nde, totalitarizm ilkesi bağlamında, devlet güdümlü ekonomi temel gıdadan giyime, taşınmazdan taşıta kadar hane halkına gereken miktarı ve fiyatları belirliyordu. Bu durumda arz talep dengesinde boşluk oluşuyor, arz talebe yetişemiyor, para teoride etkin bir istihdam gibi görülse de arz talebe yetişmediğinden ülkede kullanılan para önemsiz hale geliyordu. Soğuk Savaş döneminde ABD ile girilen güç gösterisi ve Gorboçovun *‘‘Yeniden Yapılanma’’* projesi ekonomiye ciddi darbe vurmuş, enflasyon hızla yükselmişti (Ivshina, 2021).

Gorboçovun Açıklık projesi altında özellikle Stalin dönemini kapsayan süreçte komünist parti yönergesi gereğince Çeka polis teşkilatı ve Sovyet gizli istikbaratı “*KGB*” ajanları halkı dikkatle izleyerek, halkın ifade özgürlüğünün elinden aldığına dair arşivleri ifşa etmiş ek olarak çok partili rejime geçirilmesi fikrini savunmuştur. Alınan kararlar bir kesim halk tarafından takdirle karşılanırsa da muhafazakar kesim tarafından kabul edilmemekteydi. Bu durum ise ülkeyi “*ideolojik*” ayrışmaya ve parçalanmaya götürmekteydi.

Sovyetler Birliği’nin dağılma sürecindeki bir diğer etken “*Milletçilik*” akımlarının oluşmasıydı. On beş cumhuriyetin birliğinden oluşan ancak tamamen Rus kültür ve milliyetliği sovyet ideolojisi adı altında birden fazla etnik gruba entegre edilmesi, yöresel dillerin, evlerin mutfak ve solon dili olması, aynı zamanda Ukraynada yaşanan büyük kıtlık felakati ve İkinci Dünya Savaşında Rus olamayan toplulukların uzak ve soğuk sovyet coğrafiyalarına tehciri, günbegün özerklik ve tam bağımsızlık fikrini güçlendirmekteydi. Yaşanan bu hoşnutsuzluk birleşik sovyet ulusu anlayışını parçalamakta ve dağılma sürecine büyük etki etmekteydi.

Soğuk Savaşı bitiren açıklaması ile Gorboçov sovyet halkının, aynı zamanda batıdaki bir çok insanın saygısını zamanmış, sovyetlerin refah düzeyinin artması yönünde birçok beklentiler vardı. Sovyet hakkının bir- birileri ile özgür bir biçimde iletişime girmesi aynı zamanda seyahat engelinin kalkmasıyla hane halkı batı yaşam seviyesi ile kendi yaşamlarını ölçmeye ve sorgulamaya başladılar. Senelerdir “*Batının çürüdüğü*” söyleminin komünist devlet propagandası olduğu, ülkelerinde filmlerin, kitapların ve ulusal devlet yayın araçlarının sansürlendiği gerçeğini öğrendiler. Bu durum sovyet vatandaşlarının batılaşması ve bilinçleşmesine olanak sağladıysa da diğer yönden insanların devlet yönetimine karşı “*zihinlerini ve kalpleri*”ni kaybetmesi ile sonuçlandı. Devletin ekonomi sisteminin çöküşünü engellemek ve sovyet halkının her ferdinin eşit düzeyde refah seviyesinin iyileşmesini sağlamak amacıyla bir takım reformlara imza atan Gorboçov bu atılımlarda çok başarısız “*liderlik*” yaparak reformların daha fazla olmasını destekleyen halktan bir kesimle, bu reformların devleti parçalayacağını düşünen halk kesimi arasında fikir ayrılığı salmış, yetmiş sene her türlü sıkıntı ve zorluğa rağmen bütünsel devlet anlayışını koruyan Sovyet Sosyalis Cumhuriyetler Birliğini parçalanmaya ve sonrasında bağımsızlık kazanan devletler arasında sınır anlaşmazlığı olmasına neden olmuştur (Ivshina, 2021)

Yukarıda açıklanan maddeleri genişletirsek, 1980'lerden itibaren Sovyetleri iflasın eşiğine getiren etmenleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Sosyalizm teorisinin altyapısını oluşturan bir sıra ilkenin meşrulaşması: Özel mülkiyetin ilgası, finansal faiz ilkesinin ciddiye alınmaması, ekonomi sisteminin hiçe sayılarak rassal olarak yapılan ekonomi sisteminin uygulanması, toplumun bölünmesi ve bir sınıfın proletarya biçiminde diğerleri üzerinde bir süper güç olarak kabul edilmesi- - Sovyet iktidarının ilk yıllarında Yeni İktisat Politikası dersinin tanıtılması sırasında tüm bu yanlış hükümler terk edilmişse de, daha sonra zorla topluma kabul ettirilmiştir. Böyle bir ilişki üzerine kurulan totaliter, sosyo-ekonomik, politik-ideolojik sistem, Sovyet devletinin ve ondan sonra oluşturulan sosyalist sistem devletin zayıflaması ve çökmesi için verimli koşullar yarattı.
- Sovyet devleti, milliyetçi ilkelerin ve propagandanın aksine, emperyal Rusya'nın milletlere ilişkin politikasını küçük değişikliklerle sürdürdü. Parti ve devlet belgeleri, ulusal sorunun tüm çelişkilerinin çözüldüğünü iddia etse de, sonrasında tarih, açıkça aksini kanıtlamıştır. Etnik gruplar arası ilişkilerdeki çelişkiler kriz sırasında daha belirgin hale geldi ve çatışmaların zeminini oluşturdu. Öte yandan, Sovyet toplumunun çöküşü arasındaki ilginç güçler bu faktörü yaygın olarak kullandı. Ulusal çatışmalar, nesnel nedenlere ek olarak, çoğunlukla öznel nedenlerle ilgili oldu. Toplum yaşamının en hassas konularından biri olan ulusal-etnik ilişkiler, bölgesel çatışmaları alevlendirmede yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, ulusal hoşnutsuzlukların çekirdeklerinin korunması, potansiyel olarak sosyalizmin özünden değil, emperyal çıkarlardan kaynaklanıyordu.
- Ekonomik ilişkiler sistemindeki eksiklik, nesnel ekonomik yasaların göz ardı edilmesi ve sık sık ihlal edilmesi, bir yandan ekonomik kalkınmanın mantığını hiçe sayarken, bir yandan da bu konudaki olumsuz eğilimlerin güçlenmesine yol açan ve toplum için feci sonuçlar doğuran faktörler haline gelmiştir. Yönetilmesi giderek zorlaşan, gelişmeyi yavaşlatan ve esnek olmaktan uzak olan merkezi Sovyet yönetim sistemi, zamanla daha da zorlaşmakta, olumsuz durumlar, (yolsuzluk, yağma vb.) her geçen gün artmaktadır ve ülkenin sosyo-ekonomik hayatında ciddi sorunlara yol açmıştır.

- İç sorunlara ek olarak, ülkenin mali durumuna etkisi dış faktörler kendileri için konuştu. onlar aralarında Kapitalist dünya düşmanlığı, dünya sosyalist hareketine harcanan devasa fonlar, silahlanmaya ayrılan potansiyel, sürekli devrim fikrini tüm dünyada uygulamak için kullanılan güç ve fonlar onu zayıflatan etkenler arasındaydı. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra yabancı etkisi daha da arttırılması, devletin potansiyelinin büyük bir kısmının kendisine yönelmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş, yani silahlanma yarışı, ülkenin kaynaklarının çoğunu kendine çekerek büyük sorunlar yarattı (Aliyev , 2017).

Gorboçov'un yönetimde Batı ile yakınlaşması, sosyalist devletçilik geleneklerinin kuruluş amaç ve prensiplerinden kökünden kopuş, sovyet halkının devlete karşı güveninin azalmasıyla sonuçlanmış, Sovyet vatandaşları arasında ortaya çıkan kutuplaşma sonucu ayrılıkçı hareketler başkaldırmıştır. Bu başkaldırı milletçilik akımlarının başlaması ve yetmiş sene ayakta kalan SSCB'nin dağılarak tarihe gömülmesine neden olmuştur.

3. BÖLÜM

AZERBAIJAN CUMHURİYETİ BAŞKANLIK SİSTEMİ

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin 1991 tarihinde dağılmasının ardından Azerbaycan Cumhuriyeti 18 Eylül 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasının ardından devletin teşkili, hukuk sisteminin ve yasama organının yeniden şekillendirilmesinin önemi artmaya başlamıştır. Ancak bağımsızlığın kazanılmasından sonra bu konuların çözümü önünde büyük engeller vardır. Bu engellerden en önemlisi Ermenistan'la yaşanan savaş ve Rusya'nın bu savaşta taraf tutması yer almıştır. Azerbaycan bu süreçte kendi bağımsızlığını tanıtmak için mücadele vermeye başlamıştı. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti kabul etmiş ve ardından diğer ülkeler bağımsızlığı tanımaya başladı (Eliyev , 2007).

Azerbaycan Birleşmiş Milletler (BM)'e 1992 yılı itibari ile üye olarak kabul edildi. 7 Haziran 1992 tarihinde gerçekleştiren seçimlerde Ebülfez Elçibey Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu süre zarfında ülke de yeni hükümet sistemi ve Anayasa olmadığından Azerbaycan SSCB'nin Anayasası'nın sadece yürütme kısmı alınarak uygulanmıştır. Yeni Anayasa kabul edilene kadar ülkede iki tane Cumhurbaşkanlığı seçimi olmuştur. Bu seçimler “Ali Sovyet Meclisi” diye adlandırılan Parlamento tarafından gerçekleştirilmiştir. 1993 yılında Karabağ savaşında yaşanan olumsuz durumlar sonrası mevcut iktidar Haydar Aliyev yönetime geçmiştir (Memmedov, 2005).

3.1. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ ANAYASA ÇALIŞMALARI

Azerbaycan'da yönetime gelen Haydar Aliyev 1995 tarihi itibari ile Anayasa hazırlanması için 33 kişilik komisyon kurmuş ve çalışmalar yaparak yeni bir Anayasa hazırlanmıştır. Hazırlanan yeni Anayasa 12 Kasım 1995 tarihinde referandum yoluyla halka sunulmuş ve halkın %86'sı referanduma katılmış, katılanların %91,9'nun evet oyu ile kabul edilmiş ve 27 Kasım 1995'de yürürlüğe girmiştir. Anayasa 158 asıl madde ve 12 geçici madde şeklinde 5 bölümden oluşmaktadır. 1995 yılında kabul edilen

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, 2002, 2009 ve 2016 yıllarında küçük değişikliklere uğrayarak günümüze kadar varlığını sürdürmüş ve halen yürürlüktedir (Xelilov, 2008).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 1995 tarihinde kabul edilen Anayasa'sında yer alan hükümlere göre;

- Demokrasinin garantörü olmak,
- Hukukun ve Kanunların üstünlüğünü korumak,
- İnsanlar arasında eşit yaşam sağlamak,
- Dünya Halklarıyla dostluk,
- Ülkede yaşayan halkların eşitliğini sağlamak

gibi bazı temel hükümler yer almıştır. Ayrıca Anayasa'ya göre Azerbaycan; Başkanlık sistemi ile yönetilen, temel hak ve hürriyetlere bağlı, sosyal ve siyasal hakları içinde barındıran, demokratik, laik ve üniter bir hukuk devletidir. Azerbaycan Cumhuriyeti, kuvvetler ayrılığı sistemi ilkesini benimsemiş ve devlet görevinin yerine getirilme işlemini yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında paylaştırmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti adına yasama Milli Meclis, yürütme Cumhurbaşkanı ve yargı yetkisi ise Bağımsız Mahkemeler tarafından kullanılmaktadır (Xelilov, 2008).

Anayasa'da yer alan iki konu sadece referandumla belirlenecektir. Birincisi, Anayasa değişikliği ikincisi ise ülke sınırlarının değiştirilmesidir. Yeni Anayasa'nın kabul edilmesinden sonra Cumhurbaşkanlığı seçimi 1998 tarihinde yapılmıştır. Milli Meclis seçmek için yapılan ilk çok partili seçimler ise 5 Kasım 2000 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu seçimlerin kazananı "Yeni Azerbaycan Partisi" iktidar partisi olmuştur. Yargı alanında ise ilk olarak "Arbitraj Mahkemesi" kurulmuştur. Arbitraj Mahkemesi'nin kuruluş amacı ise ülkede yapılan uluslararası ticaret anlaşmalarının denetimi olarak gösterilmiştir (Hesenova , 2011).

3.2. YÜRÜTME ORGANI

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'na göre Cumhurbaşkanı yürütme organının başıdır ve devletin iç ve dış meselelerinden sorumludur. Cumhurbaşkanı halkının çıkarlarını gözeterek uluslararası anlaşmalar yapacak olan en yetkili makamdır. Anayasaya göre Cumhurbaşkanı herhangi bir grubun veya toplumun değil tüm halkın haklarını savunmalı

ve çıkarlarını korumalıdır. Tüm bunların yanı sıra halkın çıkarlarına uymayan her kanun ve karara veto koyma yetkisine sahip tek kişidir. Cumhurbaşkanı halkın haklarına ve çıkarlarına karşı gördüğü tüm kurum ve kuruluşları kapatma yetkisine de sahiptir. Cumhurbaşkanı tüm ordunun başkomutanıdır (Hesenov & Veliyev, 2007).

Yürütme organıyla ilgili hükümler anayasanın altıncı maddesinde belirtilmiştir. 1993 yılına kadar Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı seçilebilme şartlarında üst yaş sınırlanması mevcut olmuştur. Ancak Haydar Aliyev'in girişimleri sonucu üst yaş limiti olan 65 yaş limiti yürürlükten kaldırılmıştır. Bundan başka ikamet şartı 10 yıl olarak belirlenmiş ancak 1993 tarihinde ikamet şartı 5 yıla indirilmiş, 2016 senesi referandumunda yaş şartı kaldırılmış, ikamet şartı tekrar 10 yıl olarak geri getirilmiştir. Azerbaycan'da Başkanlığa aday olacak kişinin hiçbir mahkûmiyetinin olmaması gerekmektedir. Cumhurbaşkanı 7 yıl süreyle seçilmektedir (Azerbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 2017). 1995 Anayasasında bu süre 5 yıl olarak belirlenmiş, ayrıca 2 kereden fazla Cumhurbaşkanı olunamayacağı şartı getirilmiştir. 2009 senesinde yapılan referandum ile bu şart değiştirilmiş ve birçok kez seçilme hakkı tanınmıştır (Azerbaycan Respublikası Merkezi Seçki Komissiyası, 2017).

Azerbaycan'da seçimler genel, eşit, gizli ve doğrudan seçim usulü ile yapılmaktadır. Adaylardan biri seçmenlerin yarısının oyunu alırsa seçilmiş sayılır. Bu oran 1995 Anayasası'ndaki maddeye göre seçimi kazanmak için üçte iki oy almak gerekliydi. Ancak bu madde de 2002 yılındaki referandumla değiştirilip seçimi kazanmak için salt çoğunluk esası getirilmiştir. Başkanlığa aday olmak için parti üyeliği gerekmemektedir. Yüz kişilik gruplar oluşturup kırk bin imza toplanırsa aday olunabilir. İmza toplamanın şartları vardır. 60 farklı seçim bölgesinden 50 imzadan az olmayacak şekilde imza toplanmalıdır. Her seçmenin bir aday destekleme hakkı vardır. Seçimler tek adaylı olarak yapılamaz. Seçime kadar tek aday durumu devam eder ve başka bir aday çıkmaz ise seçim ertelenir. Adaylar seçime kadar adaylıktan çekilirse seçim 120 gün süreyle ertelenmiş sayılır ve mevcut başkan görevine devam eder (Anayasa A. , 2017).

Cumhurbaşkanı'nın yürütmenin başı olduğu Anayasanın doksan dokuzuncu maddesinde açıkça belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı seçmenlerin yarısının oyunu aldığı takdirde seçilir. Bu çoğunluk birinci turda sağlanamadıysa seçim gününden sonra ikinci pazar günü ikinci tur yapılır. İkinci turda yalnız ilk turda en çok oy alan iki aday ya da ilk turda en çok oy

almış adaylığını geri çekmiş adaylardan sonra gelen iki aday seçime girer. İkinci turda en çok oy alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Ülke savaş halindeyse ve Cumhurbaşkanı seçimlerini yapmak mümkün değilse Cumhurbaşkanının görev süresi savaş bitene kadar devam eder. Bu konuyla ilgili karar seçim yapan kurulun başvurusuyla Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilir. Bu kararın uygulanması Anayasanın yüz birinci maddesinde hükme bağlanmıştır. Cumhurbaşkanı seçimlerinin sonuçları seçim gününden on dört gün sonra Anayasa Mahkemesi tarafından açıklanır (Azerbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 2017).

Cumhurbaşkanı seçilen kişi sonuçların ilan edildiği günden başlayarak üç gün içerisinde Anayasa mahkemesi hâkimlerinin katılımıyla şu şekilde yemin eder *“Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı görevini yürütürken Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Anayasa’sına uyacağıma, devletin bağımsızlığı ve arazi bütünlüğünü koruyacağıma halka liyakatle hizmet edeceğime yemin ederim.”* Yemin ettiği günden itibaren cumhurbaşkanı görevine başlamış sayılır (president.az, 2017).

2016 referandumuyla oylamaya sunulmuş olan Başkan vekili konumu tahsis edilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Birinci Başkan vekili ve diğer Başkan vekillerini Cumhurbaşkanı göreve atar ve görevden alır. Başkan vekili olmanın şartları ise:

- Seçimlere katılma hakkı olmalı,
- Yükseköğrenim görmüş olmalı,
- Başka devletlere karşı yükümlülüğü olmamalı,
- Azerbaycan vatandaşı olmalıdır

Birinci başkanvekilinin görevi Cumhurbaşkanı yurt dışında olduğu zaman, sağlık sorunları yaşadığı zaman veya istifa ettiği zaman Cumhurbaşkanı görevi yerine getirmektir (2017 (Md. 103/2)).

3.2.1. Cumhurbaşkanı’nın Görev ve Yetkileri

Cumhurbaşkanının dokunulmazlığı, şeref ve onurunun kanunla korunması Anayasa’nın yüz altıncı maddesinde hükme bağlanmıştır. Cumhurbaşkanının yanı sıra Başkan vekili de görev yaptığı süre boyunca dokunulmazdır. Başkanvekili suçüstü hariç hiçbir durumda tutuklanamaz. Başkanvekilinin dokunulmazlığına sadece Cumhurbaşkanı tarafından son

verilebilir. Cumhurbaşkanının dokunulmazlığına, Anayasa Mahkemesi Meclise kararını sunar ve meclis tarafından bu karar kabul edildiği takdirde son verilir. Milletvekilleri bu kararı %95 oy birliği ile kabul ederse dokunulmazlık kalkmış sayılır. Aksi takdirde otuz gün süre geçmesine rağmen Anayasa Mahkemesinin verdiği karar Meclisten %95 oy çokluğu ile geçmez ise konu kapanmış sayılır. Cumhurbaşkanının ve ailesinin, Başkanvekilinin ve ailesinin tüm ihtiyaçları ve korunmasını devlet karşılar (2017 (Md.108)). Azerbaycan Anayasasında Cumhurbaşkanına geniş yetkiler verilmiştir. Cumhurbaşkanı konumu ve gücünü kullanarak bu yetkilerin üstüne çıkabilir. Yetkiler Anayasada şu şekilde sıralanmıştır:

- Meclis seçimlerini belirler,
- Devlet Bütçesini belirler meclis onayına sunar,
- Meclis onayıyla Başbakanı göreve getirir, görevden alır,
- Bakanlar kurulunu göreve atar, İstifa ettirir,
- Bakanlar Kurulu Kararlarını ve Nahcivan Özerk Cumhuriyetinde verilen kararları iptal edebilir,
- Mahkeme Yargıçlarını göreve atar,
- Silahlı kuvvetlerin üst komutasını göreve atar,
- İnsan hakları savunucusunu göreve atar,
- Referandum tayin eder,
- Kanunlar imzalar,
- Uluslararası antlaşmalar yapar,
- Af imzalar,
- Siyasi sığınma verir, vatandaşlık verir,
- Genel ya da kısmen askeri hal ilan eder,
- Olağanüstü hal ilan eder,
- Özel Güvenlik Güçleri kurar/ihdas eder,
- Milli Meclise veya Yargı organlarına ait olmayan meseleleri halleder (Konstitusiyası, 2017).

Cumhurbaşkanı, bir kanunu elli altı gün içerisinde imzalamalıdır. Onay vermediği takdirde kanunlar kabul edilmemiş olur. Cumhurbaşkanı devletler ve hükümetlerarası ulusal anlaşmalar yapma yetkisini Başkanvekili, Bakanlar Kurulu ve diğer şahıslara verebilir (2017 (Md. 110/1)).

Cumhurbaşkanı, işgal, yabancı devletlerden gelen saldırılar ve savaş tehlikesi gibi durumlarda seferberlik ilan etme ve bu kararı yirmi dört saat içerisinde meclis onayına sahiptir (2017 (Md. 111)). Cumhurbaşkanı, Fermanlar ve Serencamlar verebilir. Ferman geneli kapsayan bir karardır. Fermanlar ya bir kanuna dayanarak yapılır ya da Cumhurbaşkanı kendi inisiyatifini kullanarak yürürlüğe alır. Yürütmenin bir diğer kolu olan Bakanlar kurulu Cumhurbaşkanına yardım eden organdır. Başbakan, Cumhurbaşkanının önerisi ve Meclisin onayıyla atanır. Başbakanın üç yardımcısı vardır. Başbakan hariç ülkede 17 bakan, 7 Komite başkanı, 5 hizmet amiri, 2 Acente Müdürü bulunmaktadır (<https://nk.gov.az//az/>, 2018). Başbakanın dokunulmazlığı vardır ve bu Anayasayla belirlenmiştir. Dokunulmazlığı Başsavcının önerisiyle Cumhurbaşkanı tarafından kaldırılabilir (2017 (Md. 123)).

3.2.2. Yürütme Organının İkinci Kanadı: Kabine

Azerbaycan Cumhuriyetinde yürütme organında en yetkili makam Bakanlar Kuruludur. Bakanlar kurulu Cumhurbaşkanı tarafından oluşturulmaktadır. Bakanlar kurulu Cumhurbaşkanının en önemli yürütme koludur. Cumhurbaşkanı yürütme faaliyetinin devamlılığını sağlamak maksadıyla Bakanlar Kurulunu kurar ve sadece Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Kurulun çalışma prensibini Cumhurbaşkanı belirler (nk.gov.az, Nazirler Kabineti Selahiyetleri, 2016). Cumhurbaşkanı istediği bir adayı belirleyerek onaylanması için Milli Meclise gönderir. Milli Meclis bu adayı onaylar. Eğer Milli Meclis adayı iki kere onaylamazsa Cumhurbaşkanı tarafından bir Başbakan atanır. Bunun yanında Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunu da seçmektedir ve istediği adayı bakan olarak göreve atamak ve görevden almak yetkisine sahiptir. Bakanlar Kurulunun yetki ve görevleri şu şekildedir:

- Devlet bütçesini hazırlamak ve Cumhurbaşkanına sunmak,
- Devlet bütçesinin harcamalarını belirlenmiş şekilde yerine getirilmesini sağlamak,
- Kredi ve para politikalarını yönetmek,
- Devletin ekonomi politikalarını uygulamak,
- Devletin sosyal politikalarını uygulamak,
- Bakanlıkların ve yerel yürütme organlarının aldığı kararları incelemek,

- Cumhurbaşkanının verdiği diğer yetkileri uygulamak (nk.gov.az, Nazirler Kabineti Selahiyetleri, 2016)

3.2.3. Cumhurbaşkanı Vekili Vice President)

Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı görevden erken ayrıldığında veyahut olağanüstü bir durumda Cumhurbaşkanlığı seçimleri 60 gün içinde yapılır. Bu süreçte yeni bir Cumhurbaşkanı seçilinceye kadar bu makamın yetkilerini Cumhurbaşkanı Yardımcısı yerine getirir. Görevi devraldıktan sonra Birinci Başkan Yardımcısı istifa ederse, sağlığı nedeniyle yetkilerini kullanma yeteneğini tamamen kaybederse, Cumhurbaşkanı yetkilerini Birinci Başkanın Yardımcısı devralır ve yerine getirir. Cumhurbaşkanının yetkilerini cumhurbaşkanı yardımcısının yerine getirmesi mümkün değilse, Başbakan yetkileri yerine getirir. Başbakanının Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının yetkilerini kullanması mümkün değilse, Cumhurbaşkanının yetkileri Milli Meclis Başkanı tarafından kullanılır. Milli Meclis Başkanının bazı nedenlerden ötürü Cumhurbaşkanının yetkilerini kullanması mümkün değilse, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi, Cumhurbaşkanının yetkilerinin başka bir yetkili tarafından kullanılmasına karar verir. 2016 yılında yapılan referandumla anayasaya cumhurbaşkanı yardımcısının dokunulmazlığı hakkında madde de eklenmiştir (MSK, 2016)

Cumhurbaşkanı yardımcısı makamı ilk kez 2016 halkoylamasıyla Anayasaya dahil edilmiştir. Cumhurbaşkanı Yardımcısı görev süresi boyunca dokunulmazdır. Mahkemeler tarafından idari yaptırıma tabi tutulamaz, aranamaz ve şahsen incelenemez. Böyle bir durumda, onu yakalayan organ derhal Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısını bu konu hakkında bilgilendirmelidir. Azerbaycan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve ailesinin güvenliği özel güvenlik servisleri tarafından sağlanmaktadır. Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve onun yardımcıları, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Seçimlere katılma hakkı olan, yüksek öğrenim görmüş ve diğer devletlere karşı hiçbir yükümlülüğü olmayan bir Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşı Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı yardımcılığına atanır (MSK, 2016).

Cumhurbaşkanının Yardımcısının dokunulmazlığı Anayasa'nın yüz altıncı maddesinde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır:

1. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısının kimliği, görev süresi boyunca dokunulmazdır.
2. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı yardımcısı tutuklanamaz, cezai sorumluluğa getirilemez, aranamaz, kişisel sorgulamaya tabi tutulamaz.
3. Azerbaycan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Yardımcısının Güvenliği Azerbaycan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve ailesi, masrafları devlet tarafından karşılanır.
4. Azerbaycan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve ailesinin güvenliği, özel güvenlik hizmetleri tarafından sağlanmaktadır (Anayasa, Vitse Prezident Selahiyetleri, 2017 (md. 106)).

3.3. AZERBAIJAN CUMHURİYETİ YASAMA ORGANI

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nın üçüncü bölümünde yasama organının seçimi, görev ve yetkileri ayrıntılı şekilde anlatılmıştır (Hasanov, 2018). Anayasanın seksen birinci maddesinde yasama yetkisinin sadece Milli Meclise ait olduğu açıklanmıştır. Milli Meclisin sadece kanun koyma ve yasa yapma yetkisi yoktur. En önemli görevleri içerisinde Başbakanı atama, hükümete güvenoyu verme, savaş onayı, devlet bütçesini belirlemek, seferberlik ve savaş ilan etme gibi yetkileri vardır. Bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda “Azerbaycan Milli Şurası” diye adlandırılan meclis elli vekilden oluşmaktaydı. 1995 yılında Anayasa kabulüyle birlikte “Milli Meclis” adını almıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi 125 milletvekilinden oluşur. Milletvekilleri çoğunluk oy sisteminde genel, eşit, doğrudan seçim esasında serbest şahsi ve gizli oy verme yoluyla seçilir. Milli Meclisinin görev süresi 5 yıldır. Eğer seçim zamanı, savaş zamanına denk gelirse seçimlerin yapılması ve meclisin yetki süresi savaş sonuna kadar uzatılır. Bu karar Azerbaycan Merkezi Seçki Komisyonu tarafından Anayasa Mahkemesine sunulur ve onaylanırsa kabul edilmiş olur. Milletvekillerinin yetki süresi Milli Meclis'in bir sonraki seçimlerine kadardır (meclis.gov.az, 2021).

3.3.1. Milli Meclisin Seçimi Yapısı ve Çalışma Sistemi

Azerbaycan'da seçimlere katılma hakkı olan her bir vatandaş kanuna uygun olarak milletvekili seçilebilir. Ama ülke içerisinde bazı görevlerde bulunan şahıslar milletvekili

seçilemez. Eğer bir kişinin çifte vatandaşlığı varsa, yürütme ya da yargı organında çalışıyorsa, din görevlisiyle milletvekili seçilemez (2017 (Md. 85)). Seçimlerin sonucunu seçim kurumu ilan eder Anayasa mahkemesi onaylar. Eski dönem milletvekillerinin görev süresi yeni meclis ilk toplantıya başladığı zaman bitmiş olur. Kanun gereği bir milletvekilinin vekilliği düşürülürse yerine seçim yapılır. Ancak meclisin görevinin bitimine dört aydan az zaman kalmışsa seçim yapılmaz. Seçimlerden sonra seksen üç vekilin yetkisi onaylanırsa meclis geçerli sayılır. Meclis her sene bahar ve güz olmak üzere iki kez toplanır. Seçimlerden sonra mart ayına kadar seksen üç vekilin yetkisi onaylanmazsa, Meclisin ilk toplantı zamanını Anayasa mahkemesi belirler. Cumhurbaşkanı isterse meclisi zamanından önce toplantıya çağırabilir. Eğer vekiller içerisinde kırk iki vekilin talebi olursa meclis yine zamanından önce toplanabilir (2017 (Md.87-88)). Eğer vekiller vatandaşlıktan çıkarsa, başka bir göreve gelirse, suç işlerse, din görevlisi olursa, ticarete başlarsa veya hakkında mahkemelerce hüküm çıkarsa yetkisini kaybetmiş olur (2017 (Md. 89)).

Görev süresi boyunca milletvekillerinin şahsı dokunulmazdır. Görev süresi boyunca suçüstü yakalanmadığı sürece suçlanamaz, tutuklanamaz, hakkında mahkeme idari kararı çıkarılarak uygulanamaz. Milletvekili suçüstü yakalanırsa tutuklanabilir. Bu durumda tutuklayan organ Cumhuriyet Başsavcısına haber vermelidir. Millet vekilinin dokunulmazlığı yalnız Cumhuriyet Başsavcısı'nın sunumuyla Milli Meclis tarafından kaldırılabilir. Milletvekilleri, meclis faaliyetleri, oy verme ve söylediği fikirlere göre suçlanamaz. Onayı olmadan onlardan bu konularla ilgili ifade ve açıklama istenemez (2017 (Md. 90-91)).

Milli Meclis kendi çalışma düzenini belirler ilgili organlarını oluşturur, kendi başkanını ve yardımcılarını seçer devamlı bir şekilde komisyonlar kurar. Bütçe denetleme kurulu kurar. Milli Meclisi yetkisine giren konularda Anayasal kanunlar ve kararlar alır. Kanunlar ve kararlar Anayasa ile öngörülen şekilde kabul edilir. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi milletvekilleri kanun tasarısı için oy kullanma hakkını bizzat yerine getirirler. Milli Meclis aldığı kararlarda ve hazırladığı kanunlarda ve Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi kararlarında yürütme ve mahkeme organlarına açıktan emirler veremez (Azerbaycan Respublikası Konsitutsiyası, 2017 (Md. 92-93)). Azerbaycan Anayasası'na göre seçilme hakkı olan kırk bin vatandaş bir araya gelip imza toplayarak Meclise kanun önerisi verebilir. Milli Meclisin kabul ettiği kanunlar on dört gün

içerisinde Cumhurbaşkanına sunulmalıdır. Acil kabul edilen kanunlar yirmi dört saat içerisinde Cumhurbaşkanına imzalanması için sunulmaktadır (meclis.gov.az, 2021).

3.3.2. Milli Meclisin Onay Vermesi ve Çözmesi Gereken Konular

Milli Meclisin onay vereceği ve düzenlemesi gereken konular Anayasada ayrıntılı şekilde başlıklar ve maddeler halinde sıralanmıştır. Milli meclisin onay vereceği konulardan bazıları aşağıdaki gibidir:

- Referanduma onay verir,
- Belediye seçimleri ve Belediyelerin statüleri ile ilgili karar verir,
- Cumhurbaşkanının olağanüstü hâl ve sıkıyönetim kararını onaylar,
- Medeni hukuk konularını düzenler,
- İş ilişkileri ve sosyal güvenlik konuları ile ilgili kararlar alır,
- Mahkeme kararlarının icrasını kontrol eder,
- Maliye ve vergi programlarını onaylar,
- Uluslararası antlaşmaları onaylar ve iptal eder,
- Banka, Muhasebe, Sigorta ile ilgili kararlar alır,
- Meclisin çalışma düzenini belirler,
- Cumhurbaşkanı'nın teklifi ile devlet bütçesini onaylar ve denetimini yapar,
- Cumhurbaşkanı'nın teklifi ile insan hakları savunucusunu (Ombudsman) seçer,
- Askeri stratejileri onaylar,
- Başbakanı göreve atanmasına onay verir,
- Cumhurbaşkanı'nın teklifi ile Anayasa Mahkemesi ve diğer yüksek mahkemelerin yargıçlarını göreve atar,
- Cumhuriyet başsavcısının göreve atanması ve görevden alınmasına onay verir,
- Anayasa Mahkemesi teklifi ile Cumhurbaşkanı'nı suçlama (impeachment) usulü ile görevden alır,
- Hükumete güvenoyu verir,
- Cumhurbaşkanı teklifi ile Merkez Bankası Başkanını ve heyetini göreve atar ve görevden alır,
- Ülkenin savaşa girmesine ve barışın sağlanması konusuna onay verir,
- Genel afları onaylar (Azerbaycan Anayasası, 2017 (Md. 95)).

3.4. YARGI SİSTEMİ

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında, insan ve medeni hak ve özgürlüklerin sağlanması, ülke vatandaşlarının iyi bir yaşam standardı, devletin en yüksek hedefi olarak belirlenmiş, tüm bunların sağlanması yasama, yürütme ve yargı organının görevi olarak belirlenmiştir. Yargı mercileri bu hak ve özgürlükleri korumakla yükümlüdür. Bugün bile Anayasa, bağımsız devletin gelişme yönelimlerini ve temel ilkelerini bünyesinde barındırarak halkın refahına hizmet eden devlet yönetim mekanizmasının temelinde en önemli unsurdur (constcourt.gov.az, 2021).

Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonraki yıllarda yargı sisteminde bir sıra reformlar yapılmış, bu reformların sonucu olarak ülkede üç kademeli yargı sistemi oluşturulmuştur. Üç kademe içerisinde Birinci Dereceli Mahkemeler, Temyiz Mahkemesi ve Temyiz davaları mahkemesi yer almaktadır. Yargı sistemini geliştirmek adına ülkede “İdari Yargı Enstitüsü” kurulmuştur. 2011 yılından itibaren ülkenin yedi bölgesinde yeni İdare Mahkemeleri açılmıştır. Bu kararlara ek olarak Bölgesel Ticaret Mahkemeleri kurulmuştur (Azerbaycan Respublikası Mehkeme Hüquq Şurası, 2020). Bunların yanında Azerbaycan’da yer alan mahkemeler şöyle sırlanmaktadır:

- İlçe (şehir) Mahkemeleri,
- Ağır suç Mahkemeleri,
- Askeri Mahkeme,
- İdare Mahkemeleri,
- Ticaret Mahkemeleri,
- Nahcivan Özerk Cumhuriyeti Ağır Suçlar Mahkemesi,
- Nahcivan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi,
- Temyiz Mahkemeleri,
- Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi,
- Anayasa Mahkemesi (judicialcouncil.gov.az, 2022).

Azerbaycan Cumhuriyetinde yargılama yetkisi sadece mahkemelerce kullanılmaktadır. Ceza mahkemelerinde Başsavcı ve savunma tarafı bulunmaktadır. Mahkemeler yetkilerini değiştiremez çünkü bu yetkiler kanunla belirlenmiştir. Anayasa’nın yüz yirmi beşince maddesinin devamın da hâkim adaylarında aranan özelliklere yer verilmiştir.

Hâkimlerin göreve atama zamanı aranan en önemli özellik beş yıl iş tecrübesi ve seçimlere katılma hakkına sahip olmaktır. Yargıçlar hiçbir zaman seçim veya atama yoluyla görevde bulunamazlar. Yargıçların iş maaşı dışında ve bilimsel faaliyet dışında herhangi bir işten kazanç sağlamaları yasaklanmıştır (e-qanun.az, 2022).

Hâkimlerin görev sürelerinin değiştirilemeyeceği kanunda belirtilmiştir. Hâkimler bağımsızdır sadece Anayasaya ve kanunlara tabidirler. Yargıya sınır koyulması anayasada kanunla yasak ilan edilmiştir. Adalet muhakemesi vatandaşların kanun ve mahkeme önündeki eşitliğine uygun olarak yapılır. Tüm mahkemelerde davalar açık bir şekilde yürütülür. Devlet, gelir, meslek gibi sırların olduğu davalarda ise vatandaşların özel ve aile hayatını korumak amacıyla mahkemeler kapalı şekilde davaları görür. Kanunda öngörülmüş durumlar dışında cinayet davalarına yazışma yoluyla bakılamaz. Davalar karşılıklı savunma yoluyla uygulanır. Mahkemeler önünde herkesin savunma hakkı mevcuttur. Kesin hükümlere varılıncaya kadar kanun önünde herkes suçsuzdur. Mahkemeler devletin resmi dilinde veya bölgenin yoğun nüfusunun konuştuğu dilde yürütülür. Davada bulunan taraflar davanın yürütüldüğü dili bilmediği zaman kendi dilinde tercümanla temin edilir (Anayasa, 2017).

Anayasa'nın yüz yirmi sekizinci maddesine göre yargıçların dokunulmazlığı ve cezai sorumluluklarına yer verilmiştir. Yargıçların görevine yalnız kanunla belirlenmiş şekilde ve yasalara uygun olarak son verilebilir. Eğer Cumhurbaşkanı ve Yüksek Mahkeme onay verirse Milli Meclis, yargıçları görevden alabilir. Mahkemenin verdiği kararlar devletin adından çıkarılmış sayılır ve icrası zorunludur. Kararın uygulanmaması kanunla belirtilmiş sorumluluğa neden olur. Mahkeme kararı kanuna ve delillere dayanmaktadır (Konsitutsiya, 2017).

3.4.1. Anayasa Mahkemesi

Azerbaycan Anayasa Mahkemesi 14 Temmuz 1998 tarihinde kurulmuş, dokuz hâkimden oluşan ve merkezi yürütme organlarının düzenleyici işlemlerinin uygunluğunu denetleyen bir kurumdur. Yargıçların görev süresi on beş yıldır. Görev süresi dolan yargıçlar yeniden atanamazlar. Hâkimler, Cumhurbaşkanı önerisiyle Meclis tarafından atanır. Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanının, Milli Meclisin, Bakanlar Kurulunun, Yüksek Mahkemenin, Cumhuriyet Başsavcısının, Nahcivan Özerk Cumhuriyetinin ve Ali Meclisinin tekliflerini denetleme yetkisi vardır. En sık denetleme yaptığı kararlar ise:

- Cumhurbaşkanı Kararları,
- Milli Meclis kararları,
- Hükümetin karar ve emirleridir (judicialcouncil.gov.az, 2022).

Anayasa Mahkemesi, kuruluşundan bu yana, yasaların üstünlüğünü sağlamak, herkesin temel hak ve özgürlüklerini korumak gibi en yüksek amaca hizmet ederek görevlerini layıkıyla yerine getirmeye çalışmıştır, Azerbaycan'da Anayasa çalışmaları yapılarak yasal ve laik devlet inşası sürecine aktif olmak ve anayasacılık fikirlerinin uygulanması gibi önemli roller oynanmıştır. Anayasa Mahkemesi hukuk düşüncesinin ve hukuk kültürünün gelişmesine, herkesin Anayasa ve kanunlara güveninin güçlenmesine, adalet, hürriyet ve hümanizm gibi ilkelerin güçlenmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, faaliyete geçtiği günden bu yana toplam 429 karar almış ve 120 kararın düzenlemesini yapmıştır (Abdullayev, 2020).

Anayasa Mahkemesi, 2020 yılında, anayasal normlara aykırılık durumlarının önlenmesi ve ihlal edilen hakların geri getirilmesine yönelik bir dizi önemli karar almıştır. gelen soruşturmalara, itirazlara dayalı olarak yasaların doğru anlaşılması, uygulanmasına ilişkin görüş ve açıklamalarda bulunmuş, yeni kararnameler kabul etmiştir. Mevcut kanunları değiştirmiş ve ilavelerle ilgili olarak Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine tavsiyelerde bulunmuştur (Abdullayev, 2020).

Anayasa Mahkemesine başvurabilecek kişiler şu şekilde sıralanmıştır:

- Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı,
- Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi,
- Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu;
- Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi,
- Azerbaycan Cumhuriyeti Savcılığı,
- Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisi;
- Mahkemeler,
- Vatandaşlar;
- İnsan Hakları Savunucusu (Azerbaycan Respublikası Mehkeme Hüquq Şurası, 2020).

Anayasa mahkemesi insanların hak ve özgürlüklerini temin etmekle yükümlüdür. Anayasa Mahkemesi, aşağıdaki durumlarda yargı işlemlerine yönelik bireysel itirazları dikkate alabilir:

- Uygulanması gereken normatif hukuk işlemi mahkeme tarafından uygulanmadığında,
- Uygulanmaması gereken normatif hukuk işlemi mahkeme tarafından yanlış uygulandığında,
- Normatif hukuk işlemi mahkeme tarafından doğru yorumlanmadığında. Bu tür itirazlar (Konstitusiyâ, 2017).

Mahkeme kararına karşı temyiz hakkı son mahkeme kararının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde ve başvuru sahibinin hakkının ihlal edildiği tarihten itibaren üç ay içinde yapılabilir. (e-qanun.az, Mülkü Mecelle, 2022). Yürürlükteki yasama eylemi, yürütme organlarının normatif eylemleri, belediye veya mahkeme kararları insan hak ve özgürlüklerini ihlal ettiğinde, insan hakları savunucusu mevzuatta öngörülen usule göre Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunabilir. Anayasa Mahkemesi, davaları Daireler ve Genel Kurul oturumlarında görür. Anayasa Mahkemesi kararları kesindir, iptal edilemez, değiştirilemez veya resmi olarak yorumlanamaz (Anayasa, 2017).

Anayasa Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi Başkanı tarafından onaylanan Anayasa Mahkemesinin tüzüğüne göre çalışır. Anayasa mahkemesinin departmanları mevcuttur ve kanunla belirlenmiştir. Bu departmanlar şunlardır:

- Anayasa Hukuku Departmanı,
- İnsan Hakları Organizasyon ve Analitik Dairesi
- Ceza ve İdare Hukuku Departmanı,
- Medeni Hukuk Departmanı,
- Uluslararası Hukuk ve Uluslararası İş birliği Departmanı,
- Vatandaşların kabul ve Şikâyet Departmanı,
- Genel Departman,
- Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yasal Hüküm ve Uygulama Departmanı,
- Protokol ve Halkla İlişkiler Departmanı,
- Mahkeme Kararı İcra Departmanı,
- Mahkeme Oturumlarının Organizasyonu Departmanı,

Bu departmanların oluşturulma nedenleri hukuk sisteminin kararları daha hızlı vermesi olarak gösterilmiştir. Başkan ve hakimlerin yardımcıları ve danışmanları vardır. Aygıtın mevcut yönetimi, aygıtın başkanı ve yardımcısı tarafından yürütülmektedir (Memmedova, 2020). Ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin faaliyetinin maddi ve teknik desteği İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Anayasa Mahkemesi başka kurum ve kuruluşlardan maddi destek alamaz (Memmedova, 2020).

3.4.2. Azerbaycan Cumhuriyeti Ali ve Apellyasiya Mahkemesi

Ali Mahkeme, Anayasa kabulünden sonra kurulmuş ve amacı genel ve mesleki mahkemelerin işini denetlemektir. Genellikle mülki ve cinayet işlerinin yargısını yürütür. Yerel mahkemelerin uyguladığı kararların açıklamasını verir. Ali Mahkemenin yargıçlarını Cumhurbaşkanı'nın tavsiyesiyle Milli Meclis atar ve aldığı kararların yayınlanması Anayasaya göre zorunlu kılınmıştır (Azerbaycan Respublikasi Konstitutsiyası, 2017). Apellyasiya Mahkemeleri Anayasa ve Ali mahkemeden sonra en üst mahkemedir. Bu mahkemede genellikle itiraz davaları görülür. Apellyasiya mahkemesi hakimlerini Cumhurbaşkanı önerisiyle Milli Meclis atamaktadır (supremecourt.gov.az, 2022).

Bunun yanında, yargının bir kolu olan Başsavcılık (prokurorluq) organı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği zamanında kurulmuştur. Yeni yapılan Anayasada da bu organ kabul edilmiş ve yerini almıştır. Ancak bu organ bir yerden sonra yargıdan bağımsızdır. Çünkü bu kurum kurumun kendi merkezi ve denetim sistemi vardır. Sovyetler zamanında Başsavcılığın Ali denetim yetkisi olmuştur. Ancak yeni Anayasa da bu denetim yetkisi çıkarılmıştır. Bu kurumun halihazırda asıl amacı kanunların adil ve eşit denetimini kontrol etmektir. Ali denetim yetkisinin kurumdan alınma nedeni bu yetkinin Anayasa Mahkemesine verilmesidir. Kurumun başında Baş Savcı vardır. Baş Savcıyı, Cumhurbaşkanı önerisiyle Milli Meclis atamaktadır. Başsavcılığın en önemli yetkisi ise Anayasa Mahkemesi hariç diğer mahkemelerin kararlarını sorgulayıp itiraz edebilmesidir (Demirov, 1997).

3.5. NAHÇIVAN ÖZERK CUMHURİYETİ TARİHİ

Tarih boyu Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan Nahçıvan özerk Cumhuriyeti 1917 yılından itibaren bölgede yaşanan arazi sorunlarının merkezinde yer almıştır. 1917 yılında Ermeni milislerin Nahçıvan'a olan arazi iddiaları daha da artmış, 1918 yılından itibaren ise bu iddialar daha da güçlenmiştir. 1918 yılı sonu itibari ile bölge halkı Ermeni milislerin sürekli silahlı baskın ve tecavüzüne maruz kalmıştır. Aynı yıl Mayıs ayı itibari ile Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan Cumhuriyetleri bağımsızlığını ilan etmiş, yaşanan bu gelişmeler sonrası Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti' nin Ermenistan'a bağlanması konusu gündeme getirilmiştir. Bu konu bölgenin yerel halkı ve Azerbaycan Cumhuriyeti için kabul edilmez olsa da Ermenilere kamuoyunda gerekli desteği Amerika Birleşik Devletleri ve İngiliz hükümeti vermiştir. Bu durum karşısında yerel halkın direnmesi ve Türkiye hükümetinin bölgenin el değiştirmesini kabul etmemesi üzerine Türk silahlı kuvvetlerinin bölgeye girmesi yaşanan olayların durmasına neden olmuştur.

Mondros Barış Antlaşması sonucu bölgeden Türk ordusu ayrılmış ve 1918 yılı sonlarında tekrar bölgede çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu durum karşısında durumu ele almak adına bölgede Araz- Türk cumhuriyeti tahsis edilmiş ve Nahçıvan da bu ülke sınırları içerisine dahil edilmiştir. 1919 yılında bölgede bulunan İngiliz askerleri bu devleti tanımadıklarını beyan etmişlerdir. Aynı yılın Temmuz ayında İngilizler yardımıyla Ermeni Taşnak gruplar Nahçıvan'ı işgal etseler de İngilizlerin bölgeden ayrılması sonucu tekrar Nahçıvan Azerbaycan'a birleştirilmiştir.

Kızıl ordunun Azerbaycan'a girmesinin ardından, 1920 yılı 28 Nisan tarihinde Bakü'de Temmuz ayında ise Nahçıvan'da SSCB'nin ilan edilmiş ve Azerbaycan SSC yaranmıştır. SSCB'nin ilan edilmesinin ardından Zengezur' un Ermenistan' a verilmesinin ardından anakara ile bağlantısının kopmasının ardından Nahçıvan'ın Azerbaycan' dan kopması statü meselesini yeniden gündeme getirmiştir. 1920 yılında Kasım ayı itibari ile Ermenistan Sovyetler birliğine katıldı. Bunun ardından yönetimin Nahçıvan'ı Ermenistan'a birleştirme kararı aldığını açıklandı. Nahçıvan'ın Azerbaycan dahilinde özerk statü almasını sağlayan Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. 1921 yılı 16 Mart, 1921 yılı 13 Ekim tarihli Moskova ve Kars Antlaşmaları sonucu bu konu sonuca bağlanmıştır. 1924

yılı 9 Şubat Tarihinden itibaren Nahçıvan özerk Cumhuriyeti, uluslararası kamuoyunda Azerbaycan Arazisi olarak tanındı.

Azerbaycan Cumhuriyeti Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından kabul ettiği 1995 anayasasında Nahcivan'a Özerk Cumhuriyet statüsü verilmesi kararını almıştır. Yeni anayasa baz alınarak Nahçıvan Cumhuriyetinin Anayasası hazırlanmış 1998 yılı 28 Nisan tarihinde Nahçıvan Ali meclisinde, aynı yılın 29 aralık tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinde Kabul edilmiştir.

3.5.1. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yönetim Şekli

Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Azerbaycan Cumhuriyetine bağlı olması Anayasanın 134'cü maddesinde geniş bir şekilde açıklanmıştır. Nahçıvan'ın her ne kadar kendi bakanlar kurulu, Ali Meclisi olmuş olsa da Azerbaycan Cumhuriyeti yasama, yürütme ve yargı organlarının aldığı kararlara uyulmasının zorunlu olduğu anayasa da belirtilmiştir. Ali meclis ve Özerk Cumhuriyetin bakanlar kurulunun almış olduğu kararlar yerel olarak geçerlidir. Alınan bu kararların Azerbaycan Cumhuriyeti anayasasına uygun olması zorunludur. Eğer Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti anayasasına değişiklik yapılacaksa bunun kararını Cumhurbaşkanı verir ve Azerbaycan Milli Meclisi onaylar. Anayasa değişikliği Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası gibi halk oylaması ile değiştirilemez (Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konsitutsiyası, 2010, s. a).

Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde kuvvetler ayrılığı sistemi mevcuttur. Yönetim şekli ise parlamenter sistem özelliklerini kısmen taşımaktadır. Yürütme organı bakanlar kuruludur. Bakanlar kurulunda en üst görev olan başbakanı Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı atamaktadır. Yasama görevini Ali Meclis yerine getirmektedir. Ali Meclis 45 milletvekilinden oluşmaktadır. Özerk Cumhuriyette en yetkili kişi Ali meclisin başkanıdır. Ali meclisin başkanı ve yardımcıları milletvekilleri arasından belirlenmektedir. Meclis halkoylaması sonucu seçilmektedir. Anayasaya bakıldığı zaman Ali Meclisin Bakanlar Kurulunun üzerinde bir kurum olduğu görev ve yetkiler açısından apaçık görülmektedir. Ali meclisin yetkilerini sıralayacak olursak en önemli yetkileri aşağıdaki gibidir:

- Bütçe onaylamak;

- Ekonomik ve sosyal programları belirlemek;
- Başbakanı göreve atama ve görevden alınma kararını Cumhurbaşkanına sunmak;
- Bakanlar kuruluna dahil bakanları onaylamak;
- Bakanlar kuruluna güven oyu vermektir (Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konsitutsiyası, 2010, s. b)

Bakanlar kuruluna Başbakan atamasını Cumhurbaşkanı önerisi ile Ali meclis gerçekleştirir. Bu atamadan sonra Başbakan önerisiyle bakanlar meclis tarafından göreve atanır. Bakanlar kurulunun görevi aşağıdaki gibidir:

- Bütçe hazırlayıp meclise sunmak;
- Bütçeyi yönetmek;
- Ekonomi paketinin icrasını sağlamak;
- Azerbaycan Cumhurbaşkanının görevlerini yerine getirmek;
- İlgili kararlara uyulmasını sağlamak (Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konsitutsiyası, 2010).

Yerel yönetimlerde ise en önemli görev valiliklere aittir. Valileri Ali Meclis Başkanı önerisiyle Cumhurbaşkanı atamaktadır.

3.5.2. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Hukuki Statüsü

Üniter bir devletin içerisinde özerk bir cumhuriyetin olması her ne kadar federatif ve üniter devlet tanımlaması açısından karışıklık çıkarsa da bu durumun örneklerine sık rastlanmaktadır. Örnek olarak Azerbaycan Cumhuriyetinde Nahçıvan, Gürcistan'da Acarya, İspanya'da Bask bölgesi, Ukrayna'da Kırım bölgesi gösterilebilir. Bu bölgelerin oluşma nedenleri genellikle ülkelerin karşılaştığı tarihi ve siyasi olaylar neden olmuştur. Onun için bu ülkeler arasında Üniter Federatif ayrımı yaparken bu olayları göz önünde bulundurmak gerekir (Topal, 2019).

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 134'cü maddesinde belirtilen hukuki statüyü Azerbaycan Anayasası belirler ifadesinden farklı olarak Nahçıvan Anayasasının ilk maddesinde Moskova (1921) ve Kars Antlaşmalarına atıfta bulunulmuştur.

Genel olarak dünya ve uluslararası hukuka bakıldığında zaman özerkliğinin net bir tanımı bulunmamaktadır. Dünyada kabul görmüş özerklik tanımlarına bakıldığında zaman Nahçıvan'ın özerklik statüsünün Rusya da ve diğer ülkelerde kabul edilen özerk

cumhuriyetlerden farklı olduğu gör÷lmektedir. Örnek vermek gerekirse, Rusya Federasyonun da özerk cumhuriyetler iç meselelerinde bağımsız olduğu görülür ancak bu durum Nahçıvan için mevzu bahis değildir. Bunu net olarak kanıtlayan durum ise Azerbaycan anayasası prensiplerini baz alarak Nahçıvan anayasanın hazırlanması, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Bakanlar kurulu kararlarının özerk cumhuriyette uygulamada zorunlu olması, iç meselelerde ise alınan kararların Azerbaycan Anayasasına aykırı olmayacak şekilde hazırlanması bu tezi kuvvetle desteklemektedir. Diğer özerk cumhuriyetlerden farklı olarak Nahçıvan özerklik şeklinin temsili özerklik olduğunu söyleyene bilir (Topal, 2019).

4. BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU: YARI BAŞKANLIK SİSTEMİ

4.1. RUSYA FEDERASYONU HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) 1991 yılında dağılmasının ardından Rusya Federasyonu 1993 yılında Referandum yoluyla kendi Anayasa'sını kabul etmiştir. Anayasa iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, dokuz bölüm başlığı altında düzenlenmiş ve yüz otuz yedi maddeden oluşmaktadır. İkinci bölüm ise nihai ve geçici hükümleri barındırmakta ve dokuz maddeden oluşmaktadır. Kabul edilen Anayasaya göre Rusya Federasyonu 21 özerk Cumhuriyet, 68 vilayet toplam 89 unsurdan oluşan, demokratik federal ve hukuk ilkelerine bağlı, birçok etnik ulusu içinde barındıran, insan hak ve özgürlüklerine saygılı, laik ve sosyal devlet ilkelerine dayalı bir Cumhuriyettir. Yarı Başkanlık Sistemi ve kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan Rusya Federasyonu Anayasa'sına göre devlet iktidarı yasama, yürütme ve yargı şeklinde üç organdan oluşmakta ve devlet iktidarını bu üç organ arasında paylaşmaktadır. Anayasaya göre devlet iktidarını paylaşmakta olan yasama, yürütme ve yargı organlarının yetkileri açık şekilde belirlenmiştir (Baxşeliyev, 2021).

4.2. RUSYA FEDERASYONU YÜRÜTME ORGANI: CUMHURBAŞKANI

Rusya Federasyonu'nun 1993 tarihli Anayasasına göre yürütme organının ikili yapısı bir bakımı ortadan kaldırılmış ve devletin başı yani Cumhurbaşkanı gücü tek elde toplamıştır. Rusya Federasyonu'nda yasama organı (Duma) ikinci planda kalmıştır. Anayasaya Cumhurbaşkanı'nın güç olarak herhangi bir yere konumlandırmamıştır. Cumhurbaşkanı ile ilgili Anayasa'da otuzdan fazla maddeye yer verilmiş ve güçler üstü olarak tanımlanmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın en önemli gücü ise doğrudan halk tarafından seçilmesi ve yetkileri halktan almasıdır (Bağlai, 2007).

4.2.1. Cumhurbaşkanı'nın Seçimi

Cumhurbaşkanı seçimleri, Anayasa'da belirlenen şartlar ve Federal kanunla belirlenen seçim usulü ile yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı genel, eşit, doğrudan seçim ve gizli oylama ile altı yıl süre ile seçilmektedir. Cumhurbaşkanı seçimlerine katılmak için adaylarda Anayasayla belirlenmiş birtakım şartlar belirlenmiştir. Bu şartlardan ilki yaş ve ikamet şartıdır. Yaşı otuz beş olan, on yıldan fazla Rusya Federasyonu'nda ikamet eden vatandaşlar Cumhurbaşkanı adayı olabilirler (Rusya Federasyonu Anayasası, 1993).

1993 tarihinde kabul edilen Anayasa'da Cumhurbaşkanı görev süresi dört yıl olacak şekilde belirlenmiştir. Lakin 2008 yılında yapılan kanun değişikliği ile görev süresi dört yıldan altı yıla çıkarılmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adaylar halk, siyasi partiler ve ittifaklar tarafından belirlenebilir. Duma Meclisinde bulunan partiler seçimlere hiçbir ek şart aranmadan aday çıkarabilirler. Tescilli olup, mecliste temsil olunmayan partilerin aday çıkarabilmesi için tüm Federe birimlerden maksimum elli bin imza toplayarak aday çıkarabilirler. Bağımsız adayların da şartları uyuyorsa minimum iki milyon imza toplayarak seçimlere katılma hakkı vardır (Erdem, 2015).

Başkanlık seçimlerinde ülke bir bütün olarak kabul edilir. Vatandaşların yüzde ellisi seçimlere katılmazsa seçim geçersiz sayılır. Seçimlerde adaylardan herhangi biri salt çoğunluk sağlayamazsa seçimlerin ikinci tura kalır. İkinci tur üç hafta sonra yapılır. Seçimlerin bu turunda yüzde elliden fazla oy alan aday Başkan seçilir (Şen, 2003). Seçim sonuçları açıklanıncaya kadar ve yeni Başkan göreve başlayana kadar mevcut Başkan görevde sayılır. Seçim sonuçları resmi olarak Seçim Kurulu tarafından açıklandıktan sonra yeni Başkan göreve başlamış sayılır. Cumhurbaşkanı görevine başlamadan önce halk karşısında “*Cumhurbaşkanı yetkilerini kullanırken, Rusya Federasyonu vatandaşlarının hak ve özgürlüklerine saygı göstereceğime ve koruyacağıma, Rusya Federasyonu Anayasasına uyacağıma ve savunacağıma, devletin egemenliği ve bağımsızlığını, güvenliğini ve bütünlüğünü savunacağıma, halka sadakatle hizmet edeceğime yemin ederim.*” diyerek yemin eder. Yemin törenine Rusya Federasyonu, Federasyon Konseyi üyeleri, Devlet Duma'sı milletvekilleri ve Anayasa Mahkemesi hâkimleri katılır (Rusya Federasyonu Anayasası, 1993 (Md.81)).

4.2.2. Yürütme Organının Görev ve Yetkileri

Rusya Federasyonu mevcut sistemine ve Anayasa'sına baktığımızda Cumhurbaşkanı'nın nasıl güçlü bir konumda olduğunu anlayabiliriz. Anayasa'nın ilgili maddeleri yani seksen üç ve doksanıncı maddeleri incelendiğinde Cumhurbaşkanı'nın diğer makamların üzerinde tinsel bir üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Devlet Başkanı'nın konum olarak gücü incelendiğinde Anayasal yetkilerinin üzerine çıkacak mutlak bir güç sahibi olduğu anlaşılabacaktır. Cumhurbaşkanı'nın yetki ve sorumlulukları şu şekildedir:

- Başbakanı görevden alır.
- Duma Meclisi seçimlerini belirler.
- Duma Meclisini fesheder.
- Kanun önerileri sunar.
- Kanunları imzalar.
- Yürütme organlarının faaliyetini sonlandırır.
- Dış politikayı yönetir.
- Federasyon Konseyi ve Duma Meclisine bilgi vererek sıkıyönetim uygular.
- Olağanüstü hâl ilan eder.
- Vatandaşlık ve siyasi sığınma verir.
- Kararnameler çıkarır ve emirler verir (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md. 83-90)).

Cumhurbaşkanı'nın görevinin sona erdiği birkaç durum vardır. Bunların başında görev süresinin bitmesi gelmektedir. Ayrıca sağlık sorunları, ölüm ve bu gibi benzeri durumlarda, Cumhurbaşkanı'nın yetkileri son bulur. Görev süresi sona erdikten sonra üç ay içerisinde seçim yapılması Rusya Federasyonu Anayasası'nda belirtilmiştir. Genel olarak Cumhurbaşkanı'nın görevden ayrılması ya da görevini geçici olarak yapamaması durumunda Başbakan görevi vekâleten yerine getirir (Gözler, 2001). Başbakanın, Duma meclisini feshetme, referandum kararı verme, Anayasa değişikliği önerisi verme gibi yetkileri mevcut değildir (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md.92)).

4.2.3. Yürütme Organının (Cumhurbaşkanı'nın) Cezai Sorumluluğu

Rusya Federasyonu Anayasa'nın doksan birinci maddesinde göre Cumhurbaşkanı'nın dokunulmaz olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı sadece Duma tarafından vatana ihanet ya da ağır bir suç işlediğinde yargılanabilir. Cumhurbaşkanı hakkında suç duyurusunda bulunmak için, Duma Meclisinin üye tamsayısının üçte birinin girişi, suçun yüksek mahkemeye gönderilmesi için ise kamaraların üçte iki oy çoğunluğu sağlaması gerekmektedir. Tüm bu şartlar sağlanırsa Duma ithamı Yüksek Mahkemeye sunar, sonrasında Yüksek Mahkeme Anayasa Mahkemesine ithamı araştırarak sunar. Anayasa Mahkemesi ithamı kabul ederse Cumhurbaşkanı görevinden uzaklaştırılır. Cumhurbaşkanının görevden alınması en geç üç ay içerisinde karara bağlanmaz ise itham geçersiz sayılır (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md.92-93)). Bu uygulama Cumhurbaşkanı'nın kimliğinde yarı-otokratik yetki yaratır ve yasamanın güçsüzlüğünü ortaya çıkarır. Cumhurbaşkanı meclisi kolaylıkla feshedebilirken kendisinin görevden alınması oldukça zordur (Aykaç & Şenol , 2015).

4.2.4. Yürütme Organının İkinci Kanadı: Hükümet

Rusya Federasyonu'nda yürütme ikinci kanadı Cumhurbaşkanı tarafından atanan hükümet tarafından kullanılır ve ülke genelinde sonra yürütme yetkisine sahip en yüksek organdır. Hükümete Başbakan başkanlık eder. Cumhurbaşkanı tarafından ilan edilen aday Duma'ya (Meclise) sunulduktan en geç bir hafta içinde atanır. Meclise sunulan aday üç kez reddedildiği takdirde Cumhurbaşkanı, Başbakanı meclise sormaksızın atar ve gerekirse Devlet Duma'sını fesheder ve yeniden seçim çağrısında bulunur. Başbakan, hükümetin faaliyetinin ana yönlerini belirler ve çalışmalarını düzenler. Cumhurbaşkanı gerekirse hükümetin istifasını ister veya istifa etmiş hükümetin istifasını reddeder (Chirkin, 2009).

Kabine genellikle yürütme organlarının koordineli faaliyetini sağlar. Bunun için gerekli bakanlıklar vardır. En etkin alanları ekonominin, sosyo-kültürel yaşamın, idari-politik hayatın tüm ana alanlarını ve alt kademelerini yönetmektedir. Devlet Duması'nın onayını aldıktan sonra Başbakan bir hafta içinde Cumhurbaşkanı'na milletvekilleri içerisinde federal bakan adayları için önerileri meclise sunar. Cumhurbaşkanı bu adayları değil de kendi belirlediği adayları da ataya bilmektedir. Anayasa, Rusya Federasyonu

hükümetinin temelini değişmeden kalmasını öngörmektedir. Anayasada belirtilen temel yetkililerin bir listesini içerir: Başbakan, yardımcıları, federal bakanlar. Buna rağmen referandum gerektirmeksizin hükümetin yapısı, yeni federal yürütme makamlarının oluşturulması yoluyla genişletilebilir (Chirkin, 2009).

Tüm Federal yürütme makamları, Rusya Federasyonu hükümeti Başkanı'nın yetkisi altında değildir. Çünkü bazı makamlar doğrudan Cumhurbaşkanına bağlıdır. Bu makamlar Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanlıkları, Federal Güvenlik Servisi ve diğer bazı Federal yürütme makamlarından oluşur. Cumhurbaşkanı'nın atamasını yaptığı makamlar:

- Sayıştay,
- Merkez Bankası Başkanı,
- Savcılar (Prokuror),
- Hakimler,
- İnsan Hakları Savunucusu (Ombudsman),
- MSK (Referandumlar ve seçimleri yapan organdır),

şeklinde Anayasa'da sıralanmıştır (Chicerin & Gardariki, 2001).

Rusya Federasyonu Anayasa'sına bakıldığında zaman hükümet yürütmenin en donanımlı koludur. Hükümetin Anayasal olarak birçok yetkileri vardır. Bunlar: Rusya topraklarında bütçenin hazırlanması ve uygulanması;

- Genel para politikasının uygulanması,
- Kültür ve diğer alanlarda aynı fikirlerin uygulanması,
- Federasyon yönetimi,
- Federal bütçeyi hazırlamak ve değerlendirilmesi için Dumaya sunmak,
- Birleşik finans, kredi ve para politikasının yanı sıra kültür, bilim, eğitim alanlarında politikanın uygulanmasını sağlamak,
- Sağlık, sosyal güvenlik, ekoloji hizmetlerin teşkilini yapmak,
- Federal mülkiyeti yönetmek,
- Ülkenin savunmasını sağlamak için önlemler almak,
- Hukukun üstünlüğünü sağlamak için önlemler almak, vatandaşların hak ve özgürlükleri, mülkiyetin ve kamu düzeninin korunması adına suçlarla mücadele etmek (Klimenko, 2009).

Genel olarak, yürütmenin ikinci kolu yani kabine, Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin genişliğinden ve gücünden dolayı ona karşı gelemmezler. Eğer bir uyuşmazlık olursa Cumhurbaşkanı hükümeti görevden alabilir. Rusya Federasyonu'nda 1993 tarihinden bu yana hükümet genellikle Başkan ile uyumlu çalışmıştır. Bu uyumdan dolayı eğer meclis üye çoğunluğuyla hükümete güvensizlik oyu vermeye kalkarsa Cumhurbaşkanı meclis üzerinde fesih yetkisini kullanabilir. Rusya Federasyonun da Bakanların kendine özgü sorumluluğu yoktur. Hükümetin genel olarak görevleri:

- Bu kurum karar veren değil alınan kararları uygulayandır,
- Cumhurbaşkanı gücü nedeniyle bu iki yapı arasında sorun çıkamaz,
- Cumhurbaşkanının yetkileri hükümete güvence sağlamaktadır,
- Cumhurbaşkanı tarafından istenmeyen bir kişi bu yapıda yer alamaz (Baglai, 2007).

4.3. RUSYA FEDERASYONU YASAMA ORGANI

Rusya haklar açısından asimetrik öznelerle sahip bir ülkedir. Bu nedenle yasama organı iki meclisli yani iki kademelidir. Rusya Federasyonu devlet gücünün yasama organı yani Parlamento, Federasyon Konseyi (Federal Meclisi) ve Devlet Dumas'ı üst-alt şeklinde iki meclisten oluşmaktadır. Aynı şekilde toplanan meclisler ancak Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi ve yabancı ülkelerin Başkanlarının konuşmalarını dinlemek için bir araya gelirler. Parlamento'nun üyelerinin yetkileri ve çalışma şekli 1993 Rusya Anayasası'nın doksan dört ve yüz dokuzuncu maddelerinde açıklanmıştır (Baglai, 2007).

4.3.1. Yasama Organı (Üst ve Alt Meclis)

Üst meclis olan Federasyon Konseyi, Rusya'nın Özerk Cumhuriyetlerinden iki temsilci içerir ve üst mecliste görev alırlar. Rusya Federasyonu'nun içerisinde bulunan Özerk Cumhuriyetlerin büyüklüğü ve nüfus sayısında değişik olduğu zaman Federasyon Konseyi'nin üye sayısı da buna bağlı olarak değişebilmektedir. Üst meclise özerk Cumhuriyetlerden iki temsilci gönderilir ve toplam 166 milletvekili sayısı mevcuttur. Üst Meclisin başlıca yetkileri:

- Konular arasındaki çizgilerin resmi olarak belirtilmesi,
- Rus silahlı kuvvetlerinin devletin sınırları dışında kullanılmasına ilişkin karar verme,
- Uluslararası normatif eylemlerin onaylanması ve feshi

Anayasa’da açıkça belirtilmiştir (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md.92-93)).

Yasama organını alt meclisi olan Duma’da ilk kez seçimler 1906 tarihinde Çarlık rejimi zamanında yapılmıştır. Duma Meclisi 450 milletvekilinden oluşmaktadır. Milletvekillerinin görev süresi 1993 Anayasası’nda 4 yıl olacak şekilde düzenlenmiştir. Fakat 2008 tarihinde yapılan değişiklik ile bu süresi 5 yıla çıkarılmıştır. Federasyon Konseyinin ve Devlet Duma’sının seçim şekli Federal kanunlarla belirlenir (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md. 96)). Devlet Duma’sına vekil seçilmek isteyen vatandaşlar 21 yaşına ulaşmış ve seçimlere katılma hakkına sahip olmalıdır. Aynı kişinin hem Duma milletvekili hem de Federasyon konsey üyesi olamayacağı ilgili Anayasa’da belirtilmiştir. Vekillik dışında hiçbir kurumsal faaliyete izin verilmez. Eğer milletvekilleri her hangi bir ek ücretli işte çalışırlarsa milletvekilliği düşmüş sayılır (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md. 97)).

4.3.3. Yasama Organının Çalışma Sistemi

Devlet Duma’sı seçim sonuçları açıklandıktan otuz gün sonra toplanmak zorundadır. Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı isterse meclisi bu süreden daha erken oturum yapmaya çağırabilir. Oturumun ilk başkanı Duma’da yer alan en yaşlı milletvekili olur. Yeni seçilen meclisin oturum yapmasıyla birlikte eski meclisin görevi bitmiş sayılır (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md. 99)). Federasyon konseyi ve Devlet Duma’sı başkanı ayrı ayrı seçilir. Her iki yasama organının yetki alanları da farklıdır. Federasyon konseyinin yetkileri Anayasa’da yüz ikinci maddede gösterilmiştir. Ülkede federe unsurların sınır değişiklikleri konsey onayından geçmek zorundadır. Sıkıyönetim, olağanüstü hal kararnameleri, askeri güçlerin sınır dışında kullanılmasına izni de Federasyon konseyi vermektedir. Federasyon Konseyi’nin yargı üzerinde de geniş yetkileri vardır. Bu yetkilerden en önemlileri Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme, Yüksek Hakem Mahkemesi yargıçlarının atanması, Başsavcının göreve getirilmesi ve

görevden alınmasını gösterebiliriz. Federasyon Konseyi Sayıştay Başkanı ve üyelerinin yarısını göreve atama yetkisine sahiptir (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md. 102)).

Federasyon Konseyi Başkanı ülkede Cumhurbaşkanı ve Hükümet Başkanından sonra üçüncü en yetkili kişi olarak bilinmektedir. Devlet Duma'sının yetkileri:

- Başbakan'ın atanmasına onay vermek,
- Hükümete güvenoyu vermek,
- Merkez Bankası başkanını göreve atama ve görevden alma,
- Sayıştay Başkanını ve üyelerinin yarısını göreve atama ve görevden alma,
- İnsan Hakları yetkilisini (Ombudsman) atama ve görevden alma,
- Cumhurbaşkanı Suçlamada bulunmak

Anayasa'da belirtilmiştir (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md. 103)).

Yasa tasarıları Duma'ya sunulmak zorundadır. Duma tarafından onaylanan kararlar en geç beş gün içerisinde üst meclisin görüşüne sunulmalıdır. Eğer kanun önerisi Konsey tarafından üye tamsayısının çoğunluğuyla lehte oy kullanılarak kabul edilmişse veya on dört gün içerisinde görüşülmemişse kanun önerisi kabul edilmiş sayılır. Kanun hükmü Federasyon Konseyi tarafından geri çevrilirse, her iki yasama organından üyelerinden oluşan uzlaşma komisyonu kurulur ve öneri tekrar Duma'da görüşülür (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009). Federasyon Konseyi üyeleri ve Devlet Duma'sı milletvekilleri görev süreleri boyunca dokunulmazlık hakkına sahiptirler. Vekillerin dokunulmazlığına Başsavcının önerisiyle mecliste oylama sonucunda karara bağlanır ve lehte oy çıkarsa dokunulmazlık kaldırılır (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009).

4.4. YARGI ORGANI

Rusya Federasyonu'nda yargı sadece mahkemelerce yapılabilir. Yargı normatif yasal düzenlemeler yaratmaz. Yargının en üst kurumu Anayasa mahkemesidir. Anayasa mahkemesinde iki heyet mevcuttur. Heyetler dokuz ve on yargıçtan oluşmaktadır. Bu heyete Anayasa mahkemesi başkanı ve yardımcıları dâhil değildir. Mahkeme genel kurul prensibine uygun çalışır. Karar almak için heyetin dörtte üçünün oy birliği gerekmektedir. Anayasa mahkemesinde herhangi bir dava sonuca başlanmadan yeni davaya bakılamaz. Vatandaşlar Mahkemeye başvurduklarında dava parası ödemek zorundadırlar.

Yargıçların sayı 2020 senesinde yapılan referandumla toplamda on bire düşürülmüştür (Klimenko, 2009).

4.4.1. Anayasa Mahkemesi

1993 yılı yapılan referandumla kabul edilen anayasa ile birlikte Anayasa Mahkemesinin kurulmasına karar verilmiştir. Rusya Federasyonu Anayasası on beşinci maddesinin açıklamasında Anayasa'nın üstünlüğü, bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunmasının önemini vurgulamıştır. Anayasa mahkemesi kurumlar arasındaki uyuşmazlıkları çözmekle de sorumludur. Kanunların uygunluğunu, normatif düzenlemeleri, ülke içerisinde kurumlar arasında yapılan anlaşmaları veyürürlüğe girmemiş uluslararası anlaşmaları denetler. Rusya Federasyonu'nda Anayasa aykırı hiçbir antlaşma yürürlüğe konulamaz. Eğer bir kanununda anayasaya aykırılık varsa yürürlükten kalkar (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md. 128)).

Anayasa Mahkemesi, Federasyon Konseyinin başvurusu üzerine, Cumhurbaşkanı devlete ihanet veya diğer ağır suç işlediğine ilişkin ithamın kanunlara uygun bir şekilde ileri sürüldüğü konusunda görüş bildirir. Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme, Rusya Federasyonu Yüksek ve Hakem Mahkemesi hâkimleri, Cumhurbaşkanı'nın önerisiyle Federasyon Konseyi tarafından atanır. Diğer federal mahkemelerin hâkimleri, Federal kanunla belirlenmiş şekilde, Cumhurbaşkanı tarafından atanır (Rusya Federasyonu Anayasası, 2009 (Md. 128)).

Bu yetkiye esasen Anayasa Mahkemesi bazı normların Anayasaya uygun olup olmadığını denetler. Hükümet kararnameleri, Cumhurbaşkanı kararı, Duma Meclisi kararları bunların en başında gelir. Federe birimler arasındaki sorunları da çözme yetkisi Anayasa Mahkemesindedir. Bir diğer yetki ise Uyuşmazlık Mahkemesi rolünü oynamasıdır. Devlet organları arasında yaşanan sorunları çözüme kavuşturmak, ayrıca anayasa kuruluşunda en çok üzerinde durulan konu olan insan haklarını koruma görevi mahkemenin yetkisindedir. Diğer görevleri ise:

- Anayasayı Yorumlama;
- Cumhurbaşkanı'nın Görevden alınma kararını inceleme;

- Yetkili olduğu konularda yasa önerisi sunma şeklindedir (Abdullahzade, Emin, & Erdem, 2019).

Rusya Federasyonu'nda çeşitli mahkemeler bulunmaktadır. İkinci en önemli mahkeme Rusya Federasyonu Yüksek mahkemesidir. Daha sonrasında ise Federal yargı mahkemesi gelmektedir. Geri kalan mahkemeler ise:

- Bölge Mahkemeleri,
- İlçe Mahkemeleri,
- Askeri Mahkemeleri,
- İhtisas Mahkemeleri,
- Federal Ticaret Mahkemeleri,
- Bölge Ticaret Mahkemeleri,
- İstinaf Ticaret Mahkemeleri,
- Rusya Federasyonu Federe Birim Ticaret Mahkemeleri,
- İhtisas Ticaret Mahkemeleri,

Şeklinde sıralanmaktadır (Abdullahzade, Emin, & Erdem, 2019).

4.4.2. Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi ve Başsavcı (Prokuror)

Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi hukuk davaları, ticari anlaşmazlıklar, ceza, idari, ve diğer davaları çözme adına Anayasa kararı ile kurulan bir mahkemedir. Yüksek mahkeme Federal yasaların ön gördüğü çerçevede davaları çözer ve çözülmüş davalar üzerinde denetim uygular. Kendi alanına uygun olan davaları çözme adına tek yetkili mahkemedir. İdari davalarda ilk başvurulacak yerin Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi olduğu kanunlarda belirtilmiştir (Consultant.ru, 2022).

Mahkeme, dava kurulu, disiplin kurulu istinaf kurulu, başkanlık divanı, genel kuruldan ve yüz yetmiş hakimden oluşmaktadır. Temyiz görevi, karar düzenleme, içtihadi birleştirme gibi görevleri dışında:

- Devlet Duması tarafından suçlanan Cumhurbaşkanı'nın suçlu olup olmadığı konusunda görüş bildirme,
- Başsavcı ve kurulunun hakkında dava açılırsa bu konuda görüş bildirme,
- Taraf olunan anlaşmalarda sorunları çözme,
- İlgili olduğu konularda yasa önerisi sunma

görevleri bulunmaktadır (Abdullahzade, Emin, & Erdem, 2019).

Rusya Federasyonu'nda ilk prokurorluk makamı 1722 tarihinde Çarlık döneminde kurulmuştur. Prokuror yaşanan olaylarda yasa ihlalinin olup olmadığını ve olayla ilgili araştırmalar yapar. Genellikle karar veren mahkemelerin kararları üzerinde denetim yetkisiyle öne çıkmaktadır. Bir başka görevi ise uygulanan yasaların vatandaşların haklarını ihlal edip etmemesini araştırma yönündedir. Prokurorluk ülke genelinde var olan bir kurumdur. Yasaların uygulanması yanı sıra devletin ve halkın yasalarla belirlenen şekilde menfaatlerini korumakla yükümlüdür (Özkan, 2019).

4.4.3. Rusya Federasyonu Referandum (2020)

Rusya Federasyonu Devlet başkanı Viladamir Putin 2019 tarihinde yaptığı çağrıyla Anayasanın yeniden şekillendirilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu çağrı sonucu gerekli merciler çalışmalar yapmış ve referanduma gidilmiştir. Referandum, Nisan 2020 tarihinde yapılacak olmasına rağmen bazı nedenlerden dolayı ertelenmiş ve Temmuz ayında yapılmıştır. Bu referandum da en dikkat çeken konu Cumhurbaşkanı ile ilgili yetkiler olmuştur. Bu yeni yetkilerle Cumhurbaşkanı'nın konumu daha da güçlenmiş ve kendisine Anayasa mahkemesi etkin rol alacağı bazı haklar verilmiştir Federal Meclise ise hükümeti belirleme konusunda daha geniş yetkiler verilmiştir (Güler , 2020).

Referandum ile birlikte Cumhurbaşkanı, Başbakanı atarken Duma'nın önerisini dikkate almak zorundadır. Ayrıca istihbarat servisi başkanlarını atama yetkisi de Federasyon Meclise verilmiştir. Federasyon Meclisine verilen bir başka yetki ise Anayasa mahkemesi ve Yüksek mahkeme üzerinde denetim yetkisidir. Ayrıca referandum ile Cumhurbaşkanı seçilmek 1993 Anayasası'nda yer alan on yıllık ikamet şartı yirmi beş yıla çıkarılmıştır. Mevcut Cumhurbaşkanı'na iki dönem daha seçilme hakkı tanınmıştır. Referandum kabul edilen bir başka yasa ise Rus halkına kurucu halk statüsü verilmesidir. Yani üst kimlik verilmiştir. Referandum halkın yüzde yetmiş beşinin onayı ile kabul edilmiştir. (Güler , 2020).

SONUÇ

Ekonomik sıkıntılar, ideolojik baskılar ve hükümet yetkililerinin almış olduğu yanlış kararlar sonucunda yaranan otorite boşluğu Sovyet halkında iktidara olan güveni azaltmıştır. Ortaya çıkan güç boşluğu Sosyalist cumhuriyet içerisinde yaşayan çeşitli halklarda milliyetçilik dürtüsünü tetiklemiş ve bağımsızlığa olan inançlarını artırmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti sosyalist sistem içerisinde yetmiş yıl yönetildikten sonra 1991 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan etmiştir. O dönemde ülkede sürmekte olan savaş ve iç karışıklıklar sebebiyle Anayasa çalışmaları yapılmamıştır. Bundan dolayı Ülkenin yönetimi 1978 Sovyetler Birliği Anayasasının yürütme ile ilgili kısmı alınarak yapılmıştır. Ermanistan ile Ateşkes anlaşmasının yapılmasının ardından 1994 yılında anayasa çalışmalarına başlanılmıştır. Aynı yıl içerisinde kabul edilen anayasa da en dikkat çeken kısım ise kuvvetler ayrılığına göre yetkilerin erkler arasında paylaşılması olmuştur. Yürütme, yasama, yargı erkleri birbirinden ayrılmış ve başkanın daha geniş yetkilere sahip olduğu başkanlık sistemi benimsenmiştir. Takip eden süreçte (2002, 2009, 2016 yılları) yapılan değişikliklerle başkanlık konumu daha geniş yetkilere sahip olmuştur. Yapılan düzenlemeler saf başkanlık sisteminden kopmalara neden olmuştur. Yürütme erki daha kuvvetli bir şekilde tek elde toplanmış, yasama organının yürütme organını denetleme yetkisi ortadan kalkma noktasına gelmiştir. Azerbaycan Cumhuriyetinde yürürlükte olan yürütme ve yasama organlarının arasında sorun çıkma ve sistemde tıkanıklık olması söz konusu değildir. Nitekim meclis çoğunluk iktidar partisinden oluşmaktadır. Yargı erki ise bu kuvvetlerden daha bağımsız tutulmuş olup, yargı atamalarının yapılması Cumhurbaşkanının sorumluluğundadır. Bu istisnai Başkanlık sisteminin özelliklerinden biri değildir. Hükümet sistemi incelendiği zaman bakanlar kurulunun varlığı parlamenter sistemi anımsatmaktadır. Bakanlar kurulunun meclise değil Cumhurbaşkanlığına bağlı olması ise başkanlık sisteminin özelliğidir. Bakanlar kurulu yürütmenin eksiksiz yerine yetirilmesi için denetleyici bir makam olarak tasarlanmış olsa da mevcut sistemde Cumhurbaşkanının icra kurulu olarak konumlandırılmıştır. Hükümet sistemi genel amaçları itibariyle başkanlık sistemi olarak tanımlanmış olsa da bu sistemden birçok farklılık göstermektedir. Örnek olarak başbakan ataması meclis onayı gerektirirken, onay gerektirmeden bu işlemi cumhurbaşkanı yapabilmektedir. 1994 Anayasası, başkanlık sisteminde olduğu gibi Cumhurbaşkanının beş yıl süreyle, iki

dönem seçilebilme hakkını vermiştir. 2009 yılında halkoylamasıyla yapılan yeni yasal düzenlemeler sonucu Cumhurbaşkanının seçilme hakkı yedi yıl süreyle sınırsız seçilme olarak değiştirilmiştir. Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri incelendiği zaman başkanlık sisteminden farklı durumlar olduğu saptanmaktadır.

- Cumhurbaşkanı yasama ve yargı organları üzerinde yetkilere sahiptir;
- Fren denge mekanizması ortadan kalkmıştır çünkü çoğunluk iktidar partisinde olur bu durum olmasa bile Cumhurbaşkanı meclisi herhangi durumda feshedebilir;
- Yargı Sistemine atamaları Cumhurbaşkanı yapmaktadır ve meclis onayı gereklidir. Meclis onayı olmadığı zaman da bu atamayı yapabilmektedir;
- Başkanın imzaladığı emirler kanun niteliğindedir, bu durum da geniş yetki haklarının olduğunu göstermektedir,
- Cumhurbaşkanı konumuna müdahale imkansızdır ve konum olarak daha rahat konumdadır.

Rusya Federasyonu SSCB'nin dağılmasının ardından Anayasa çalışmalarına başlamamıştır. İki yıl süren çalışmaların ardından mevcut anayasa taslağı hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Anayasa hazırlık sürecinde ise Sovyetler Birliği anayasası kullanılmıştır. Yeni anayasada kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Güç yürütme, yasama ve yargı erkleri arasında bölünmüştür. Rusya Federasyonu Hükümet sistemi olarak yarı başkanlık sistemi mevcuttur. Bu sistemin özelliklerinin aksine Rusya'da sistem Cumhurbaşkanı merkezli kurulmuştur. Rusya Federasyonu'nda Cumhurbaşkanı en çok iki dönem ve beş yıllığına seçilmektedir. Tüm kurumlar üzerinde yetkisi mevcuttur. Cumhurbaşkanının yanı sıra yürütmenin bir diğer kanadını başbakanlık oluşturmaktadır. Başbakanı Duma onayıyla Cumhurbaşkanı atamakta, Duma'dan onay çıkmadığı takdirde ise Cumhurbaşkanı yetkilerini kullanarak atamayı gerçekleştirebilmektedir. Yasama organı çift kanatlıdır. Yetkiler genellikle alt meclis olan Duma meclisinin elinde toplanırken, üst meclis olan Federasyon Konseyi'nin yetkileri ise kısıtlıdır. Yasama organının Cumhurbaşkanı denetleme yetkisi yoktur, sadece oy birliği sağlandığı hallerde impeachment yoluyla görevden alınmasına onay verebilirler. Cumhurbaşkanı ise meclisi feshetme yetkisine

sahiptir. Bakanlar kurulunun sorumluluğu çift taraflı, yargı organı ise tamamen bağımsızdır. Atamaları yargı alanında Cumhurbaşkanı yapabilir. Cumhurbaşkanı kanun hükmünde kararlar alabilmektedir. Sistem her ne kadar kuvvetler ayrılığı ilkesi üzerine kurulmuş olsa bile güç bakımından sınırsız yetki ve güç cumhurbaşkanı elinde toplanmıştır.

Her iki ülkenin anayasaları ve yönetim sistemleri incelendiği zaman ortaya benzer ve farklı yönler çıkmaktadır.

Hükümet sisteminde benzer yönler bakıldığı zaman:

- Her iki sistem kuvvetler ayrılığına dayanarak kurulmuştur;
- Cumhurbaşkanı sistemin merkezindedir;

Benzerliklere Cumhurbaşkanlarının yetkileri açısından bakıldığı zaman:

- Başbakan atamak;
- Bakanları atamak;
- Referandum kararını meclise sunmak;
- Yargıçları atamak;
- Meclis kararlarını onaylamak;
- Kanun niteliğinde kararlar almak;
- Dış siyasetten sorumlu olmak;
- Yargı ve Meclis yetkisinde olmayan diğer meselelerden sorumlu olmak.

Yasama erki açısından benzerlikler:

- Referanduma onay vermek;
- Sıkı yönetim kararını onaylamak;
- Başbakan atamasını onaylamak
- Yargıçların atamasını onaylamak;
- Hükümete güvenoyu vermek
- İmpeachment kararını çıkarmak:

Yargı erki bakımından benzer yönler:

- Her iki ülkede de Anayasa mahkemesi en üst konumdadır;
- Anayasa kararlarını anayasa mahkemesi yorumlar ve kararların uygunluğunu kontrol eder;
- İmpeachment kararını incelemek ve onaylamak Anayasa mahkemesi yetkisindedir.
- Her iki ülkede de Başsavcı (Prokuror) makamı vardır.

Her iki ülke farklı anayasalara ve yönetim sistemine sahip olsa da kuvvetler ayrılığı erklerine bakıldığı zaman birbirinden yok denilecek kadar az farklılık göstermektedir. Bunun nedeni olarak uzun yıllar aynı yönetim sistemiyle yönetilme bağımsızlık sonrası bile kabul edilen mevcut sistemlere tam entegrasyon sağlayamama gösterilebilir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Başkanlık sistemi, Rusya Federasyonu'nda yarı başkanlık sistemi mevcut olsa da bu sistemler içerik itibarıyla saf başkanlık ve yarı başkanlık sistemi gibi tanımlanamaz. Bunun nedeni her iki sistem de süper başkanlık sisteminin özelliklerini taşımaktadır. Süper Başkanlık sistemi ilk olarak I ve II dünya savaşları arasında Almanya'da uygulamaya konulan bir sistemdir. Bu sistem tam olarak saf başkanlık sisteminden farklı ve Cumhurbaşkanının yetkilerinin fazla olduğu bir sistemdir. İlk olarak Weimer anayasasıyla yürürlüğe girmiştir. Sistemde başkanlık konumu dokunulmaz ve sınırsız yetkilere sahiptir. Yine bu sistemde Cumhurbaşkanının gücü tüm kurumları etkisi altına alabilmektedir. Bakanlar kurulu çift sorumluluğa sahip olmalarına ek olarak, aynı zaman da Cumhurbaşkanı ve meclise karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı kanun hükmünde İdari, Ekonomik ve mali kararlar alabilme yetkisine sahiptir. Yargı bağımsız olsa da Cumhurbaşkanı atamaları gerçekleştirebilmektedir. Bu sistemin dezavantajları da mevcuttur, sistemde alınan yanlış kararlar sonucunda demokrasi olumsuz etkilenebilir veya zarar görebilir. İktidar olmayan partiler yok olma derecesine gelebilmektedir. En önemli sorun ise Cumhurbaşkanının görevlerini yerine getiremediği durumlarda sistem kendini yönetemez ve sistemde büyük boşluklar yaşanır.

Genel olarak her iki ülkeye bakıldığı zaman hükümet sistemlerinin benimsenmesi ve sorunsuz çalışması üzerine reformlar yapılmış olsa da bu durum şartları bazen daha

da ağırlaştırmıştır. 70 seneyi aşkın bir süreçte sosyalist sistemin devlet ilkeleri ile yönetilen bu ülkelerden kısa bir sürede sorunsuz çalışan bir siyasal sistem beklenilmesi doğru olmayacaktır. Bu çalışmada son olarak hipotezlerimizi değerlendirdiğimizde her iki ülkenin sistem olarak biri birine benzer olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Locke, J. (2007). *Hükümet Üstüne İkinci Tez*. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Abdullahzade, C., Emin, H., & Erdem, M. (2019). Rusya Federasyonu Yargı Sistemi. *Ankara Barosu Dergisi*, 75-78.
- Abdullayev, F. (2020). *Azərbaycan Respublikasının Konstitusya Məhkəməsinin Fəaliyyətə Başlamasından 22 il Keçir*. Bakü: KMM.
- Aliyev, İ. (2017). SSRİ'nin İflasının Sebebi ve Neticeleri Haqqında. *Geostrategiya Jurnalı*, 4-5.
- Anayasa, A. (2017). *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Anayasa. (2017 (md. 106)). *Vitse Prezident Səlahiyyətləri*. Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Anayasa. (2017). *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Ataöv, T. (2011). *Federasyon Başkanlık Yarı Başkanlık*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Aykaç, B., & Durgun, Ş. (2015). *Çağdaş Siyasal Sistemler*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Aykaç, B., & Şenol, D. (2015). *Çağdaş Siyasal Sistemler*. Ankara: Erek Matbaacılık.
- Azərbaycan Anayasası. (2017 (Md. 95)). *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Azərbaycan Respublikası Konsitutsiyası. (2017 (Md. 92-93)). *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Azərbaycan Respublikası Məhkəmə Hüquq Şurası. (2020). *Məhkəmə və Huquq Sistemi Barədə Qısa Məlumat*. Bakü: Azərbaycan Respublikası Məhkəmə Hüquq Şurası. 2005 tarixində alındı
- Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyası. (2017). *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. Bakü: Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyası.
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. (2017 (Md. 110/1)). Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. (2017 (Md. 111)). Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. (2017 (Md. 123)). Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. (2017 (Md. 85)). Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. (2017 (Md. 89)). Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. (2017 (Md. 90-91)). Bakü: Hüquq Yayınevi.

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası* . (2017 (Md.108)). Bakü: Hüquq Yaymevi.
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası* . (2017 (Md.87-88)). Bakü: Hüquq Yaymevi.
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. (2017 (Md. 103/2)). Bakü: Hüquq Yaymevi.
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. (2017). *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, (Md. 104)*. Bakü: Hüquq Yaymevi.
- Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası*. (2017). *Azərbaycan Respublikası Ali məhkəməsi*. Bakü: Hüquq.
- Baglai, M. (2007). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Norma Yayınevi.
- Baxşəliyev, T. (2021). *Rusya Tarixi En Qədim Zamanlardan Günümüzedək*. Bakı: Tehsil Yayınevi.
- Bezci, B. (2005). Demokrasi ve Başkanlık Sistemi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*.
- Cavlak, H., & Doğan , M. (2019). Siyasal Kltür ve Yönetim Şekli: Putin Dönemi Rusya. *Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi*, 1.
- Chicerin, B., & Gardariki, M. (2001). *Antik ve Yeni Dünya Sistemleri*. Moskva: Flinta.
- Chirkin, V. (2009). *Rusya SİYasi Yapısı*. Moskva: Zlotoust.
- constcourt.gov.az. (2021, 12 27). *constcourt.gov.az*. Konsitutsiya Məhkəməsi Nizamnamesi: <https://constcourt.gov.az/az/about> adresindən alındı
- Consultant.ru. (2022, 03 11). *Consultant.ru*. Consultant.ru: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_158641/07f3205feaa78b249b652d3b4e83812b84f7f33a/ adresindən alındı
- Çam, E. (2000). *Çağdaş Devlet Sistemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çelik, K. (2016). *Amerikada Başkanlık Sistemi: Tüm Bilinmeyenleri İle*. İstanbul : Asi Kitap.
- Demir, F. (2013). Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye. *Yaşar Üniversitesi e-dergisi*.
- Demirov, M. (1997). *Azərbaycan Prokurorluğu Tarix və Müasirlik*. Bakı: Azərneşr.
- Dursun , H. (2006). Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık yada Yarı Başkanlık Sisteminin Türkiyede Uygulanabilirliği. *Türkiye Barolar Birliği*.
- Ekinci, A. (2020). *Yükselen Bir Hükümet Sistemi olarak Tek Başlı Karma Hükümet Sistemi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Eliyev , İ. (2007). *Azərbaycan Tarixi Yeddi Cilt'de*. Bakı: Elm Neşriyat.

- e-qanun.az. (2022, 01 09). *e-qanun.az*. Azərbaycan Məhkəmə Hakimiyyəti: <https://e-qanun.az/framework/3933> adresindən alındı
- e-qanun.az. (2022, 04 28). *Mülkü Məcəllə*. e-qanun.az: <https://www.e-qanun.az/framework/46944> adresindən alındı
- Erdem, K. (2015). *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Yarı Başkanlık Sistemi Fransa, Polonya ve Rusya Örnekleri*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Gökçe, A. (2018). *Dünyadan Örnek Hükümet Sistemleri*. ASSAM.
- Gözler, K. (2001). *Devlet Başkanları Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi*. Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.
- Gözler, K. (2019). *Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku*. Bursa : Ekin.
- Güler , M. (2020). Rusya'daki Anayasa Değişikliği Referandumunun Sonuçları. *Seta*.
- Hasanov, S. (2018). Azərbaycan Hükümet Sistemi, Kamu Hukuku Anabilimdali, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hesenov, E., & Veliyev, A. (2007). *Azərbaycan'ın ve Xarici Ölkələrin Siyasi Sistemləri*. Bakü: Azərbaycan Yayınevi.
- Hesenoğlu , S. (2011). *Heydər Əliyev və Müstəqil Azərbaycanın İlk Konstitusiyası*. Bakü: Azərbaycan Yayın Evi.
- Ivshina, O. (2021, 12 25). *Sovyetler Birliğinin Çöküşünün 5 Nedeni*. BBC NEWS TÜRKÇE: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59780899> adresinden alındı
- judicialcouncil.gov.az. (2022, 01 09). *judicialcouncil.gov.az*. Azərbaycan Respublikası Məhkəmələri: <http://www.judicialcouncil.gov.az/mehkemeler.php> adresindən alındı
- Klimenko, A. (2009). *Sosyal Bilimler*. Moskva: Nauka.
- Konsitutsiya. (2017). *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. Bakü: Hüquq Yayınevi.
- Konsitutsiyası, N. M. (2010). *Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konsitutsiyası*. Bakü: Adiloğlu Yayınları.
- Konstitusiya. (2017). *Məhkəmə Hakimiyyəti*. Bakü: Hüquq Yayın evi.
- Konstitusiyası, A. R. (2017). *Prezidentin Səlahiyyətləri m. 109*. Bakü: Hüquq Yayınevi.

- Konstitusiyası, A. R. (2017). *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası*. Bakü: Hüquq Yayınevi.
- meclis.gov.az. (2021, 12 07). *Azərbaycan Respublikası Milli Meclisi Daxili Nizamnamesi*. meclis.gov.az: <https://www.meclis.gov.az/news-haqq.php?id=3&lang=az> adresinden alındı
- Melinkova, M. (2020). modern rusyada hükümet biçimi. *Samara Yardım Dergisi*, 30-34.
- Memmedov, İ. (2005). *Azərbaycan Tarixi*. Bakü: Adiloğlu Neşriyat.
- Memmedova, D. (2020). *Hüquq Medeniyeti ve İnsan Hüquqları*. Bakü: KMM yayınevi.
- Mikail, E. (2007). *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Montesquieu. (2009). *Kanunların Ruhu Üzerine*. İstanbul: Hiperlink Yayıncılık.
- MSK. (2016). *Azərbaycan Respublikası Referendum 2016*. Bakü: Merkezi Seçki Komisiyası.
- nk.gov.az. (2016). *Nazirlər Kabineti Səlahiyyətləri*. Bakü: Nazirlər Kabineti.
- nk.gov.az. (2018). <https://nk.gov.az/az/>. 2008 tarihinde <https://nk.gov.az/az/>: <https://nk.gov.az/az/> adresinden alındı
- Özdemir , A. (2019). *Hükümet Sistemleri: Uygulamalar ve Karşılaştırmalar*. Ankara : Nobel Bilimsel Eserler.
- Özkan Duvan, A. (2019). Devlet Teorisinde Kuvvetler Ayrılığının Doğuşu: Locke Ve Montesquieu. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 35-60.
- Özkan, Z. (2019). *Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesinin Temel Hakların Korunmasındaki İşlevi*. Adana : Karahan Kitabevi.
- Özkan, Z. (2019). *Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesinin Temel Haklarının Korunmasındaki İşlevi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Polater, Y. (2014). Modern Hükümet Sistemlerinden Yarı Başkanlık Sistemi ve Türkiyede Uygulanabilirliği. *Türkiye Barolar Birliği*.
- President.az. (2007). *Azərbaycan Konsitutsiyası*. Bakü: Hüquq yayınevi.
- president.az. (2017). *Azərbaycan Konsitutsiyası*. Bakü: Hüquq.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (1993 (Md.81)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (1993). *Rusya Federasyonu Anayasası (Rusya Federasyonu Başkanı)*. Moskova: Constitution.

- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009 (Md. 102)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları. 2001 tarihinde <http://www.constitution.ru:> <http://www.constitution.ru/> adresinden alındı
- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009 (Md. 103)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009 (Md. 128)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009 (Md. 83-90)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009 (Md. 96)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009 (Md. 97)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009 (Md. 99)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009 (Md.92)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009 (Md.92-93)). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- Rusya Federasyonu Anayasası. (2009). *Rusya Federasyonu Anayasası*. Moskova: Hukuk Yayınları.
- supremecourt.gov.az. (2022, 01 17). *Azerbaycan Respublikası Ali Mehkemesi*. supremecourt.gov.az: <http://www.supremecourt.gov.az/static/view/26> adresinden alındı
- Şen, İ. (2003). Rusya Federasyonu Siyasal Sistemi. Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Şencan, H., Candan, K., & Erdem, K. (2017). *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Yarı Başkanlık Sistemi Fransa Polonya ve Rusya Örnekleri*. Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Yayınları.
- Topal, H. (2019). Üniter Devlet ve Özerklik: Nahçıvanın Hukuki Statüsü Üzerine Bir İnceleme. *Üniter Devlet ve Özerklik: Nahçıvanın Hukuki Statüsü Üzerine Bir İnceleme* (s. 237-243). Bolu: UİAP.

- Tunçkaşık, H. (2015). *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Parlamenter Sistem*. Ankara: TBMM Araştırma Merkezi Yayınları.
- Uyanık , V., & Aksoy , Y. (2013). *Tarihe Yön Veren Olaylar*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- Valehoğlu Hacılar, F. (2022, 01 11). Ekim Devrimi Sonrası Baküde Taşnak- Bolşevik İttifakının Faaliyetleri Dönemin Gürcü Basınında: 31 Mart 1918 Soykırımı. *Teke Dergisi*, s. 436-459.
- Xelilov, Y. (2008). *Azerbaycan Respublikası Konsitutisyasına Dair 555 Sual- 555 Cavab*. Baku: Bakı Neşr.
- Yayman, H. (2016). *Türkiyede Devlet Reformu ve Başkanlık sistemi*. İstanbul: Doğan Kitap.

EK 1. Etik Komisyon Muafiyet Formu

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih: 05/12/2022
Tez Başlığı: Azerbaycan Cumhuriyeti Ve Rusya Federasyonu Hükümet Sistemlerinin Karşılaştırılması Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
Tarih ve İmza
Adı Soyadı: Mikayil Muradov Öğrenci No: 18200000031 Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Programı: Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u>
Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN
Detaylı Bilgi: https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003 Telefon: 0-4782117522 Faks: 0-4782117523 E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

EK 2. Orijinallik Raporu Formu

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 05/12/2022
Tez Başlığı : Azerbaycan Cumhuriyeti Ve Rusya Federasyonu Hükümet Sistemlerinin Karşılaştırılması Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 81 sayfalık kısmına ilişkin, 05/12/2022. tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13 'tür. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç/dâhil 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
05/12/2022
Adı Soyadı: Mikayil Muradov Öğrenci No: 18200000031 Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Programı: Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. _____ Dr .Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mikayıl Muradov

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi/ İşletme

Bildiği Yabancı Diller : Azerbaycan, Türk dilleri

İş Deneyimi

Stajlar : Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası

İletişim

E-Posta Adresi _____

Tarih : 05.12.2022